

Oikeuspsykologi poliisin työparina

Tutkittuun tietoon pohjautuvat menetelmät poliisin apuna esitutkinnassa

Minja Venejärvi

11/2023

TIIVISTELMÄ

Minja Venejärvi: Oikeuspsykologi poliisin työparina - Tutkittuun tietoon pohjautuvat menetelmät poliisin apuna esitutkinnassa

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Satu Tiainen ja Kaisa Lankoski

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten oikeuspsykologista osaamista voitaisiin hyödyntää entistä enemmän esitutkinnan yhteydessä ja millaisia vaihtoehtoja osaamisen hyödyntämiselle on. Lisäksi tarkoitus on selvittää, mitä hyötyjä yhteistyön lisääminen poliisiorganisaatioon toisi. Poliisin ja psykologin yhteistyömuodot ovat Suomessa vasta alkutaipaleella. Tällä hetkellä psykologien ammattitaitoa hyödynnetään esimerkiksi lapsiin ja nuoriin liittyvissä rikosepäilyissä, kohdennetun väkivallan uhka-arvioissa sekä lasten haastateltavuuden tai kertomusten luotettavuuden arvioinneissa.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käydään läpi psykologiaa ja oikeuspsykologiaa käsitteinä, poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyötä Suomessa ja ulkomailla sekä aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä.

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia haastatteleamalla kolmea oikeuspsykologian asiantuntijaa, jotka ovat työskennelleet yhteistyössä poliisien kanssa useiden vuosien ajan.

Tutkimuksessa nousi esiin lukuisia menetelmiä ja toimintatapoja, joita poliisiorganisaatiossa voitaisiin käyttää enemmän hyödyksi. Oikeuspsykologit voisivat auttaa poliiseja esimerkiksi kuulustelujen suunnittelussa, tutkintalinjojen pohtimisessa (hypoteesiajattelu), tunnistamiseen liittyvissä asioissa, luotettavuuden arvioinneissa, ihmisten kohtaamisissa, uhka- ja riskiarvioinneissa sekä rikosten sartoittamisessa. Poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyön lisääminen voisi muun muassa parantaa esitutkinnan laatua ja tehostaa toimintatapoja. Poliisiorganisaatiossa työskennellessään oikeuspsykologit voisivat kouluttaa poliiseja useista aihealueista, jolloin poliiseille saataisiin luontevasti lisää osaamista ja ammattitaitoa.

Aiheen laajuus antaa paljon mahdollisuuksia jatkotutkimuksille, joista yksi voisi olla tutkimus poliisin ja psykologin yhteistyömuodoista kansainvälisestä näkökulmasta.

Sivumäärä: 35

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 11/2023

Avainsanat: esitutkinta, yhteistyö, poliisi, oikeuspsykologia, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Minja Venejärvi: Forensic psychologist as a partner of the police - Methods based on researched information to assist the police in preliminary investigation

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisor: Satu Tiainen and Kaisa Lankoski

Degree: Bachelor of police services

The purpose of this thesis is to find out how forensic psychological competence could be utilized even more in the context of a pre-trial investigation and what kinds of alternatives there are for utilizing the competence. The aim is also to find out what benefits increased cooperation with the police organization would bring. Forms of cooperation between police and psychologists are only in the early stages in Finland. Currently, the professional skills of psychologists are used, for example, in crimes involving children and young people, threat assessments of targeted violence, and assessments of children's interviewability or reliability of reports.

The theoretical part of the thesis covers psychology and forensic psychology as concepts, cooperation between the police and forensic psychologists in Finland and abroad, and related legislation.

The research method in the thesis is qualitative research. Answers to research questions are sought by interviewing three forensic psychology experts who have worked in collaboration with police for several years.

The study highlighted a number of methods and practices that could be used more effectively in a police organization. Forensic psychologists could help police officers, for example, with planning interrogations, considering investigative lines (hypothesis thinking), identification issues, reliability assessments, human encounters, threat and risk assessments, and crime series. More cooperation between the police and a forensic psychologist could, among other things, improve the quality of pre-trial investigation and make procedures more efficient. While working in a police organization, forensic psychologists could train police officers on a number of topics, thus naturally providing police officers with more expertise and professional skills.

The scope of the topic gives a lot of opportunities for further research, one of which could be the study of forms of cooperation between police and psychologist from an international perspective.

Pages: 35

Month and year of review: 11/2023

Keywords: preliminary investigation, cooperation, police, forensic psychology, qualitative research

SISÄLLYS

KÄSITTEET	1
1 JOHDANTO	2
1.1 Johdatus aiheeseen	2
1.2 Aikaisempia tutkimuksia	3
1.3 Tutkimusmenetelmä	3
1.4 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet	3
1.5 Aiheen rajaus	4
2 TUTKIMUKSEN TEORIA.....	4
2.1 Psykologia ja oikeuspsykologia	4
2.2 Poliisin ja psykologin yhteistyö.....	5
2.2.1 Suomessa.....	6
2.2.2 Kansainvälisesti	7
2.3 Lainsäädäntö.....	7
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	10
3.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus.....	10
3.1.1 Teemahaastattelu	11
3.2 Haastattelujen toteutus.....	11
3.3 Haastateltavien tausta	12
3.4 Aineiston analyysi.....	12
3.5 Tutkimuksen eettisyys	13
4 TUTKIMUKSEN TULOKSET	13
4.1 Yhteistyö poliisin kanssa.....	13
4.2 Näkemykset oikeuspsykologisen osaamisen laajemmasta hyödyntämisestä poliisityössä....	14
4.3 Tutkittuun tietoon pohjautuvat menetelmät poliisin apuna.....	15
4.3.1 Kohdennetun väkivallan uhka-arvio.....	15
4.3.2 Muistijälkitesti.....	16
4.3.3 Hypoteesiajattelu	16
4.4 Poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyöstä esiin nousevat hyödyt.....	17

4.4.1 Esitutkinnan laadun parantuminen	17
4.4.2 Ajankohtaiset ilmiöt	18
4.4.3 Asiakkaan kohtaaminen	19
4.4.4 Kuolinviestit.....	20
4.4.5 Koulutus.....	20
4.4.6 Taloudelliset näkökulmat.....	21
4.5 Yhteistyön järjestäminen.....	21
4.6 Esiin nousseet mahdolliset riskit yhteistyössä.....	24
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	26
6 POHDINTA.....	29
LÄHTEET	32
LIITE 1. Teemahaastattelun runko	35

KÄSITTEET

Hypoteesi	Vaihtoehtoinen selitys tai tapahtumankulku
Hypoteesiajattelu	Tehdyille havainnoille esitetään vaihtoehtoisia selityksiä puolesta ja vastaan ja niitä testataan esitutkinnan aikana
Kohdennettu väkivalta	Tarkoituksellinen teko, jossa tekijä valitsee ennakkoon tietyn kohteen väkivaltaiselle teolle (engl. severe targeted violence)
Kuulustelupsykologia	Psykologisen tiedon soveltamista kuulustelutilanteessa
Luotettavuuden arviointi	Kuulustelukertomuksen sisällön luotettavuuden arviointia
Muistijälkitesti	Guilty Knowledge Test; menetelmä, joka hyödyntää polygrafi-laitetta
Oikeuspsykologia	Psykologisen tiedon ja osaamisen soveltamista oikeuden käytössä ja rikostutkinnassa
Polygrafi	Laite, jonka avulla voidaan mitata autonomisen hermoston reaktioita
Profilointi	Rikostutkimusta tukeva menetelmä, jonka avulla tehdään päätelmiä rikoksen tekotavasta, rikospaikasta tai tekijästä, tekijän toimintatavoista ja motiiveista
Reliabiliteetti	Luotettavuus (engl. reliability). Ilmaisee sen, miten luotettavasti ja toistettavasti käytetty mittaus- tai tutkimusmenetelmä mittaa haluttua ilmiötä
Vahvistusvinouma	Confirmation bias; etsitään tiedostamatta omaa tietämystä ja näkemystä vahvistavaa informaatiota
Validiteetti	Pätevyys (engl. validity). Ilmaisee, kuinka hyvin tutkimuksessa käytetty mittaus- tai tutkimusmenetelmä mittaa sitä ominaisuutta, mitä on tarkoitus mitata. Tutkimuksen tuloksen osalta validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen tai väitteen pätevyyttä.

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Olen useita vuosia tehnyt aktiivista yhteistyötä oikeuspsykologien kanssa lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan parissa. Olen päässyt syventymään oikeuspsykologisiin näkökulmiin lapsirikostutkintaan liittyvissä erityiskoulutuksissa sekä Itä-Suomen avoimen yliopiston kautta suoritetuissa oikeuspsykologian perusopinnoissa. Omassa työssäni olen kokenut, että oikeuspsykologi poliisin työparina on ollut erittäin toimiva yhdistelmä ja opettanut minulle paljon erityisesti psykologisista näkökulmista poliisityössä.

Samanlaista yhteistyötä ja oikeuspsykologista osaamista sekä näkökulmia olen kaivannut useita kertoja myös muiden haastavien ja vakavien rikosten esitutkinnassa. Yhtenä esimerkkinä voisi mainita erään aikuisten välillä tapahtuneen erittäin vakavan rikoksen, jonka selvittämiseen olisimme tarvinneet oikeuspsykologista apua osallisten mielenterveyteen liittyvien seikkojen vuoksi. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa yhteistyön osalta ei ole lainsäädännöllisiä haasteita, koska yhteistyöstä säädetään lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä -laissa eli ns. järjestämislaissa (1009/2008). Muiden rikosten kohdalla asia ei ole niin yksiselitteinen.

Edellä mainitun esimerkin myötä päädyin valitsemaan opinnäytetyöni aiheeksi oikeuspsykologin ja poliisin välisen yhteistyön esitutkinnassa. Kananen (2017) mukaan opinnäytetyön aihe kannattaa valita niin, että aikaisemmat opinnot tukevat aihealuetta ja kirjoittajalla on hallussaan aiheen perusopinnot (Kananen 2017, 53). Aiemmat opintoni tukevat valitsemaani aihealuetta, mutta aihe pitää sisällään myös uusia näkökulmia, joista toivottavasti on hyötyä tulevaisuudessa.

Noora Armila (2021) tutki Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössään poliisien käyttämiä kuulustelumenetelmiä Suomessa ja selvisi, että suomalaispoliisien kuulustelumenetelmien tuntemus on vähäistä. Lisäksi Armilan tutkimuksissa nousi esiin poliisin toive lisäkoulutukselle erityisesti psykologisesta näkökulmasta (muisti, valheiden tunnistaminen, vuorovaikutus), kuulusteluihin liittyvästä tutkimustiedosta, erilaisista kuulustelumenetelmistä- ja tekniikoista sekä haastavien henkilöiden kuulusteluista (esimerkiksi persoonallisuushäiriöiset tai vastahakoiset henkilöt). (Armila 2021, 38–39.) Psykologiselle osaamiselle ja lisäkoulutukselle poliisiorganisaatiossa on Armilan tutkimuksen mukaan selkeästi tarvetta.

Psykologinen asiantuntemus voi tarjota arvokasta panosta rikosten selvittämisessä ja yleisen turvallisuuden ylläpidossa. Poliisin ja psykologin ammatin keskiössä on hyvin pitkälti ihminen. Sarparanta on kirjoittanut Psykologiaa -blogissaan, että Suomessa psykologeja työskentelee yhteiskun-

nallisen turvallisuuden kuten poliisityön parissa pieni määrä moneen muuhun länsimaahan verrattuna. Tieteenalana psykologia tutkii ihmisen käyttäytymistä ja pyrkii selvittämään muun muassa sitä, miksi ihminen toimii niin kuin hän toimii ja miten hän on vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Ihmisen käyttäytymisen ohella psykologit ovat mielenterveyden asiantuntijoita. (Sarparanta 2018, luettu 10.11.2023.)

1.2 Aikaisempia tutkimuksia

Poliisiammattikorkeakoulussa ei ole aiemmin tehty tutkimusta poliisin ja oikeuspsykologin välisestä yhteistyöstä esitutkinnassa, jos aihealueesta rajataan pois lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinta. Oikeuspsykologin ja poliisin yhteistyöstä etenkin lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan liittyen on tehty useita tutkimuksia sekä Suomessa että ulkomailla. Anna Ukkonen (2021) on tutkinut Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössään poliisin ja oikeuspsykologin välistä yhteistyötä Jyväskylän lapsirikostutkinnassa. Ukkosen tutkimuksen haastatteluissa nousi esiin toive psykologisen tiedon hyödyntämisestä myös lapsirikostutkinnan ulkopuolisissa tehtävissä (Ukkonen 2021, 26, 29). Poliisityön Psykologiaa -kirjaan puolestaan on koottu ajantasaisin tieto poliisityön psykologiaan liittyvistä aihealueista (Kaunisto ym. 2021).

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö toteutetaan käyttämällä kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten oikeuspsykologista osaamista voisi käyttää enemmän esitutkinnassa ja mitä hyötyjä se toisi. Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää vastauksia tutkimuskysymyksiin oikeuspsykologisen alan asiantuntijoita haastatteleamalla. Kvalitatiivinen menetelmä valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska uskon haastattelujen tuovan enemmän käytännönläheisiä vastauksia tutkimaani aihealueeseen liittyen.

1.4 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää teemahaastattelujen avulla, millaisia mahdollisuuksia poliisilla olisi entistä laajemmin hyödyntää oikeuspsykologista osaamista työssään. Tämän lisäksi tavoitteena on selvittää, millaisia vaihtoehtoja osaamisen hyödyntämiselle on ja löytyykö joitain lain-säädännöllisiä haasteita, joita pitäisi ottaa huomioon.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista apua oikeuspsykologisesta osaamisesta voi saada esitutkintaan?
2. Mitä hyötyä oikeuspsykologisen osaamisen lisäämisestä esitutkinnan yhteydessä on?

1.5 Aiheen rajaus

Aiheen rajaaminen tarkoittaa Kanasen (2017) mukaan yhden polun valintaa monista mahdollisuuksista. Rajauksen myötä ilmiön hallinta ja ratkaisun löytäminen helpottuu. Rajaaminen tapahtuu usein ongelman hahmottuessa ja tutkimuksen edistyessä. (Kananen 2017, 58.)

Lapsiin kohdistuviin rikoksiin liittyen poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyöstä on tehty paljon tutkimuksia. Tästä syystä lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinta on aihealueena rajattu tästä opinnäytetyöstä pois. Tarkoitus on keskittyä niihin rikoslajeihin, jotka eivät liity lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan eivätkä mene ns. järjestämislain (laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen selvittämisen järjestämisestä 1009/2008) alle.

Lainsäädäntöä käydään lyhyesti läpi niiden pykälien osalta, jotka ovat relevantteja tämän opinnäytetyön näkökulmasta.

Opinnäytetyö on julkinen työ eikä turvaluokiteltua materiaalia käytetä.

2 TUTKIMUKSEN TEORIA

2.1 Psykologia ja oikeuspsykologia

Psykologia on käsitteenä varsin laaja ja monialainen tieteenala. Psykologiliiton määritelmän mukaan psykologit ovat mielenterveyden, mielen hyvinvoinnin ja ihmismielen toiminnan sekä ihmisten käyttäytymisen ymmärtämisen asiantuntijoita. Psykologin asiantuntijuudessa näkyvät tieteellinen ajattelu ja tutkimusosaaminen, kehityksen ja käyttäytymisen tuntemus sekä ymmärrys erilaisista ihmisten välisistä suhteista yhdistettynä kliiniseen kokemukseen. (Psykologiksi opiskellaan yliopistossa, luettu 25.10.2023.)

Psykologit opiskelevat vähintään 5,5 vuotta kestävästä maisteritasoisesta yliopistokoulutuksesta. Koulutus pitää sisällään opintoja muun muassa terveydestä ja mielenterveydestä, psykologisista tutkimusmenetelmistä ja psykoterapeuttisesta työskentelystä. Psykologit ovat valmistuttuaan laillistettuja terveydenhuollon ammattilaisia. Psykologian saralla voi jatkokouluttua myöhemmin esimerkiksi neuropsykologiksi, psykoterapeutiksi tai oikeuspsykologiksi. Koulutuksensa pohjalta psykologeilla on edellytykset ymmärtää ihmisen käyttäytymistä ja ihmisen mieltä. (Kaunisto ym. 2021, 402.)

Oikeuspsykologiassa sovelletaan psykologista tietämystä ja käyttäytymistieteitä oikeusprosessin eri vaiheissa. Oikeuspsykologia -kirjassa (2008) oikeuspsykologian kuvataan olevan kokoava nimi-

tys psykologiselle tutkimukselle ja käytännön psykologiselle työlle, joka jollain tavalla koskee oikeuden käyttöä. Oikeuspsykologia kattaa sekä forensisen psykologian, todistajan psykologian, että kriminaalipsykologian. (Santtila ym. 2008, 9.) Vaikka oikeuspsykologia tieteenalana on jo pitkään ollut olemassa, on se Suomessa verrattain nuori ala. Esimerkiksi maisterin opintoja oikeuspsykologiasta ei ainakaan vielä ole Suomessa saatavilla, toisin kuin ulkomailla. Oikeuspsykologia psykologian alana Suomessa on kuitenkin viime vuosina kehittynyt merkittävästi.

2.2 Poliisin ja psykologin yhteistyö

Poliisin toimintaympäristössä on viime vuosien aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vaikka suomalainen yhteiskunta on tullut turvallisemmaksi rikosten määrässä katsottuna, on aiempaa suurempana haasteena sosiaalisen koheesion heikentyminen. Sosiaalisella koheesiolla tarkoitetaan yhteiskunnan sisäistä eheyttä. (Poliisin ennalta estävän työn strategia 2018, 5.) Omien kokemusieni perusteella syrjäytyminen, mielenterveyden häiriöt ja päihdeongelmat näkyvät entistä enemmän poliisin työssä. Kauniston (2021) mukaan hyvin usein rikollisen toiminnan tai häiriökäyttäytymisen taustalla onkin jonkinlainen mielenterveyshäiriö, niinpä työturvallisuuden kannalta mielenterveyden häiriöiden tunnistaminen on oleellinen asia. Poliisin kohtaamalla henkilöllä voi olla esimerkiksi harhaisia ajatuksia, itsetuhoisuutta, päihderiippuvuutta tai vaikeuksia hillitä raivokkaita tunteenpurkauksiaan. Poliisin on tärkeä tunnistaa mielenterveyden häiriöt, mutta niitä ei tarvitse diagnosoida tai osata nimetä. Mielenterveyden häiriön tunnistaminen auttaa poliisia valikoimaan sopivia toimintamalleja niin lainsäädännön kuin vuorovaikutuksen näkökulmasta. (Kaunisto ym. 2021, 325.)

Päihdehäiriöitä poliisi kohtaa lähes kaikessa poliisityössä jopa päivittäin ja ne näkyvät erilaisina rikoksina, huumausainerikoksina sekä kyvyttömyytenä huolehtia itsestään. Mielialaan liittyvät häiriöt näkyvät tyypillisesti itsemurhaan tai itsetuhoisuuteen liittyvissä tehtävissä. Persoonallisuushäiriöt voivat näkyä poliisin työssä esimerkiksi pitkäaikaisena rikollisena käyttäytymisenä tai vakavina väkivalta- ja henkirikoksena sekä erilaisina riitatilanteina. Psykoottiset henkilöt taas voivat olla akuutin vakavan mielisairautensa vuoksi lääkärin arvion ja hoidon tarpeessa, jolloin poliisilla on erityinen lain edellyttämä toimintavelvoite. (Kaunisto ym. 2021, 353–354.)

Poliisin ja psykologin yhteistyömuodot ovat Suomessa alkutaipaleella. Poliisin työ on vaativa kohtaamisammatti, jossa voi joutua kohtamaan esimerkiksi väkivaltaa, uhkaavaa käytöstä, mielenterveysongelmia, riskikäyttäytymistä liikenteessä ja lasten kaltoinkohtelua. Tällä hetkellä psykologien ammattitaitoa hyödynnetään esimerkiksi kohdennetun väkivallan uhka-arvioissa, lapsiin ja nuoriin liittyvissä rikosepäilyissä, lasten haastateltavuuden tai kertomusten luotettavuuden arvioinneissa, kehitysvammaisten aikuisten kuulusteluissa ja epäiltyjen kuulusteluiden suunnittelussa. Lisäksi psykologit auttavat poliiseja erilaisissa konsultatiivisissa kysymyksissä ja poliisikoulutustehtävissä. (Kaunisto ym. 2021, 10.)

Psykologien ammattitaitoa voitaisiin käyttää nykyistä enemmän hyödyksi esimerkiksi rikosten ennalta estämisessä ja rikostutkinnassa. Psykologisesta näkökulmasta keskeisiä kysymyksiä rikostutkinnassa ovat esimerkiksi ihmisen käyttäytymiseen, vuorovaikutukseen, valehteluun, muistiin tai havainnointiin liittyvät seikat. Näihin teemoihin varsinkin oikeuspsykologiaan perehtyneillä psykologeilla on koulutuksensa pohjalta erinomaiset valmiudet vastata. (Kaunisto ym. 2021, 10.)

Poliisityön psykologia -kirjassa käsitellään psykologisia näkökulmia kuulusteluihin, lapsiin, liikenteeseen, voimankäyttöön, ennalta estävään työhön ja mielenterveyteen liittyen (Kaunisto ym. 2021). Edellä mainitut kuulustelut ovat yksi keskeisimpiä tehtäviä esitutkinnassa. Tämä näkyy esitutkintalainsäädännössä esimerkiksi kuulusteluja koskevien pykälien lukumäärässä. Esitutkinta ja pakkokeinot -kirjan mukaan psykologisesta näkökulmasta ajateltuna kuulustelussa on kysymys kuulusteltavan ja kuulustelijan välisestä vuorovaikutustilanteesta, jossa psykologit ovat alan ammattilaisia. Kuulustelijan tulisi hallita oikea kuulustelutaktiikka, jossa korostuu myös oikeuspsykologiset seikat. Kuulustelutaktiikan lisäksi kuulustelijan pitäisi osata soveltaa oikeuspsykologista tietoa ja hyödyntää sitä kuulusteluissaan. Tästä käytetään termiä kuulustelupsykologia. Merkittävää esitutkinnan lopputuloksen kannalta on se, kuinka hyvin tai huonosti poliisi kuulustelutaktiikassaan onnistuu. (Fredman ym. 2020, 353–354.)

2.2.1 Suomessa

Tällä hetkellä poliisit ja oikeuspsykologit tekevät yhteistyötä erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan yhteydessä. Tätä yhteistyötä säätelee poliisityöhön liittyvien lakien lisäksi laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008). Poliisi pyytää virka-apua lasten ja nuorten oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksiköistä, jotka sijaitsevat Helsingissä, Turussa, Tampereella, Oulussa ja Kuopiossa (Lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköiden toiminta ja toiminnan periaatteet Suomessa, 10). Lapsiin kohdistuvien rikosten osalta yhteistyö toimii, mutta muilta osin yhteistyö poliisin ja oikeuspsykologien välillä Suomessa on vähäistä. Psykologeja on töissä ainakin valtakunnallisissa erityisyksiköissä eli keskusrikospoliisissa ja suojelupoliisissa, mutta heidän toimenkuvansa on hieman erilainen kuin tämän opinnäytetyön tutkimusnäkökulma.

Rikoskomisario Sanna Springare tuo Oikeuspsykologiaa -podcastissa esiin näkemyksiään oikeuspsykologisen tiedon soveltamisesta poliisin työssä. Vuonna 2020 podcastia tehdessään Springare oli töissä keskusrikospoliisissa henkirikoslinjalla. Aiemmin kyseisessä yksikössä on ollut töissä psykologi rikostutkinnan työparina, mutta ei enää. Springaren mukaan KRP:ssä on töissä osa-aikaisena psykologi, joka työskentelee myös HUS:n lasten ja nuorten oikeuspsykologian yksikössä. Tämän lisäksi yksi psykologi työskentelee uhka-arvioiden parissa. Springare totesi, että psykologinen

osaaminen olisi tarpeen rikostutkinnan apuna esimerkiksi tekopaikan, epäillyn profiloinnin, mielentilan, muistin ja luotettavuuden arvioinnissa sekä ylipäänsä kaikessa vaativaan rikostutkintaan liittyen. (Oikeuspsykologisen tiedon soveltaminen poliisin työssä, julkaistu 20.1.2020.)

Ylitarkastaja, psykologi Mari Koskelainen kertoo vuonna 2020 nauhoitetussa Oikeuspsykologiaa -podcastissa työskentelevänsä keskusrikospoliisissa uhkatoimintojen parissa, jossa arvioidaan huolta-aiheuttavia henkilöitä uhkan näkökulmasta. Koskelaisen mukaan poliisin uhka-arvioinneissa käytetään menetelmää, joka pohjautuu strukturoitujen riskinarviointimenetelmien pääperiaatteisiin. Koskelainen oli podcastin teon aikaan ainoa psykologi, joka tekee kyseistä työtä poliisiorganisaatiossa. Ideaalimaailmassa Koskelaisen toiveissa olisi lisää psykologeja poliisiorganisaatioon, mutta resurssien haasteet ovat tiedossa. (Psykologina keskusrikospoliisissa, julkaistu 8.11.2020.)

2.2.2 Kansainvälisesti

Ulkomailla, esimerkiksi Britanniassa, Norjassa ja Hollannissa, psykologien osaamista hyödynnetään poliisiorganisaatiossa paljon enemmän kuin meillä Suomessa. (Kaunisto ym. 2021, 10). Hollannissa poliisiorganisaatiossa työskentelee psykologeja ”recherchepsycholoog” -ammattinimikkeellä, vapaasti suomennettuna ”tutkivapsykologi” tai ”etsiväpsykologi”. Recherchepsycholoog voi työskennellä poliisiorganisaatiossa ja olla poliisin apuna muun muassa kuulusteluissa, seksuaalirikosten tutkinnassa tai vainoamistapausten uhka-arvioinneissa. Yksi koulutusta tarjoavista tahoista on Rino Group, jonka kautta poliisit ja poliisiorganisaatiossa työskentelevät psykologit voivat jatkokoulutautua rikostutkintaan liittyen. Rino Group on tarjonnut jatkokoulutusta vuodesta 2010 alkaen ja nykyisin ammattinimike recherchepsycholoog on vakiintunut niin poliisissa kuin sen ulkopuolellakin. (Opleiding tot Recherchepsycholoog: een begrip in de politie-organisatie, julkaistu 7.5.2019.)

Britanniassa esimerkiksi Serious Crime Analysis Sectionin (SCAS) -osasto tekee yhteistyötä poliisin kanssa vakaviin seksuaalirikoksiin liittyen. SCAS ylläpitää tietokantaa, johon on kerätty seksuaalisesti motivoituneet tai motiivittomat murhat ja analysoi niistä tietoja poliisivoimille. SCAS-osastolla työskentelee rikostutkijoita ja rikosindeksoijia, jotka tekevät yhteistyötä poliisilaitosten tutkijoiden kanssa. (Serious Crime Analysis Section, luettu 28.10.2023.)

2.3 Lainsäädäntö

Poliisin toimintaa ohjaavat useat eri lait. Poliisin tehtävät ovat usein haastavia ja psykologisesta osaamisesta olisi apua, vaikka sitä lain pykälissä ei erikseen ole määritelty. Tähän on nostettu esiin yleisimpiä pykäläitä, joilla on yhtymäkohtia psykologiaan.

Poliisilain 1 luvun 1 pykälän mukaan poliisin tehtäviin kuuluu muun muassa rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisin on toimittava suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen mukaisesti (poliisilaki 1 luku 3 § ja 4 §). Se tarkoittaa sitä, että poliisin on toiminnassaan huomioitava toimenpiteidensä puolustettavuus esimerkiksi toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin liittyen. Lisäksi poliisin toimenpiteillä kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Poliisin tehtäviin kuuluu henkilön suojaamisen liittyen poliisilain 2 luvun 2 §, jonka mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseksi henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään. Poliisilain 2 luvun 10 § taas säädetään henkilön poistamisesta paikalta, jos henkilön uhkausten tai muun käyttäytymisen perusteella on perusteltua syytä olettaa tai aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Esitutkinnassa puolestaan on selvitettävä asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat. Lisäksi esitutkinta on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa. (Esitutkintalaki 1:2 §.)

Esitutkintalain 4 luvussa käsitellään esitutkintalainsäädännön taustalla olevia arvoja. Tasapuolisuusperiaatteen mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet (esitutkintalaki 4:1 §). Esitutinnan kantavia periaatteita ovat suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate (esitutkintalaki 4–6 §). Suhteellisuusperiaatteen osalta toimenpiteiden ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettavia suhteessa selvitettävään rikokseen, selvitettävän asian selvittämistarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähden. Vähimmän haitan periaatteen mukaan kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutinnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Hienotunteisuusperiaatteen mukaan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti.

Esitutkintalain 7 luvussa säädetään kuulusteluista. Kyseisen luvun 4 §:ssä säädetään mielentilaltaan häiriintyneen kuulustelemisesta. Jos kuulusteltavan ei voida olettaa ymmärtävän kuulustelun merkitystä esimerkiksi mielenterveyden häiriön vuoksi, häntä saa kuulustella vain, jos kuulustelua ei voi lykätä rikoksen selvittämistä vaarantamatta. Kuulustelusta on tarvittaessa neuvoteltavat kuulusteltavan läheisten ja lääkärin kanssa. Erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuulustelusta säädetään 7 luvun 21 §:ssä. Asianomistajan ollessa erityisen suojelun tarpeessa esimerkiksi hänen henkilökohtaisen olosuhteensa vuoksi, asianomistajan kuulustelussa tulee huomioida siihen erikseen suunnitellut tilat tai että sama henkilö suorittaa kaikki asianomistajan kuulustelut. Seksuaalirikoksen ollessa kyseessä myös kuulustelijan sukupuoli on tarvittaessa pyynnöstä huomioidava.

Esitutkintalain 9 luvun 4 pykälässä säädetään kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten. Pykälän toisen momentin mukaan tutkinnanjohtaja voi päättää, että muukin kuin esitutkintaviranomainen voi kuulustelijan valvonnassa esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle kaikista asian selvittämisen kannalta merkityksellisistä seikoista. Tämän pykälän perusteella poliisi pyytää alle 18-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa virka-apua lasten ja nuorten oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksiköiltä, jolloin psykologi haastattelee lapsen kuulustelijan valvonnassa. Pykälän neljännen momentin 3. kohdassa täsmennetään, että kuulustelu on tallennettava myös tilanteissa, joissa rikoslain 20 luvun 1–5 tai 8–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttänyt asianomistaja kuulustellaan ja kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa. 18 vuotta täyttäneiden erityisen haavoittuvien asianomistajien kuulusteluihin poliisi ei voi pyytää virka-apua lasten ja nuorten oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksiköiltä, koska ns. järjestämislaki ei sitä mahdollista.

Esitutkintalain 11 luvun 9a §:ssä käsitellään asianomistajan henkilökohtaista arviointia. Esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä arvioitava, onko asianomistaja erityisen suojelun tarpeessa sekä arvioitava, ovatko pykälän 2 momentissa tarkoitetut toimenpiteet tarpeen. Arvioinnissa on otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyön teko alkoi keväällä 2023, jolloin tutkimuksen aihe varmistui ja opinnäytetyön suunnittelu alkoi. Opinnäytetyöhön liittyvät haastattelut tehtiin syksyllä 2023 ja opinnäytetyö valmistui marraskuussa 2023. Opinnäytetyön toteutuksessa on noudatettu Poliisi (AMK) -opinnäytetyön ohjetta (8/2023).

Opinnäytetyö on tieteellinen tutkimus, jossa tulee olla kolme erillistä osaa: 1) tutkimuskysymys, 2) väite ja 3) väitteen perustelut (Kempainen ym. 2022, 11). Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset käsitellään ensimmäisessä luvussa, kysymyksiin liittyvät vastaukset eli väitteet neljännessä luvussa ja väitteen perustelut eli johtopäätökset viidennessä luvussa.

3.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Sen vuoksi on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi ym. 2018, 98.)

Laadullinen tutkimus ei pyri yleistämään asioita, kuten määrällinen eli kvalitatiivinen tutkimus pyrkii. Laadullinen tutkimus tarjoaa kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta paremman mahdollisuuden saada syvempi näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka ihmiset näkevät ja kokevat reaali maailman. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan ja tutkittavan välillä on suora kontakti ja tutkimus tehdään aidossa asiayhteydessä. (Kananen 2017, 32, 33, 36.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa voi kerätä sekundäärisillä ja primäärisillä aineistonkeruumenetelmillä. Sekundäärinen eli jo olemassa oleva aineisto kattaa erilaisia dokumentteja, kuten kirjat, tutkimukset ja tilastot, joita voi käyttää hyödyksi sellaisenaan. Primäärinen eli tutkimusta varten kerättävä aineisto voi olla havainnointia, haastatteluja tai erilaisia kyselyitä. (Kananen 2017, 82–83.)

Yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisista dokumenteista kerätty tieto. Haastattelun avulla on tarkoitus saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta. Haastattelun etuna on joustavuus, koska haastattelussa kysymyksiä voidaan esittää tutkijan valitsemassa järjestyksessä. Haastattelu ajankoruuuotona on aikaa vievä ja se voi olla kalliskin, jos haastattelut tehdään henkilökohtaisesti. (Tuomi ym. 2018, 83–86.) Tässä opinnäytetyössä aineisto kerätään primäärisen aineistonkeruumenetelmän eli teemahaastattelun avulla.

3.1.1 Teemahaastattelu

Yksi eniten käytetyistä aineistonkeruumenetelmistä laadullisessa tutkimuksessa on teemahaastattelu. Haastattelun tavoitteena on ymmärtää ja saada käsitys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, jota pyritään avaamaan haastattelussa olevien teemojen avulla. Teemahaastattelussa keskustelu etenee haastateltavan ehdoilla. (Kananen 2017, 89–90, 95.)

Teemahaastattelun voi toteuttaa joko hyvin avoimesti, puolistrukturoidusti tai täysin strukturoidusti. Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten pohjalta. Haastattelun edetessä kysymyksiä voidaan syventää ja tarkentaa haastateltavien vastausten perusteella. Haastateltava voi tilanteen mukaan päättää, esitetäänkö kaikille haastateltaville etukäteen suunnitellut kysymykset samassa järjestyksessä ja samoissa sanamuodoissa. Teemahaastattelu on avointa syvähaastattelua parempi vaihtoehto silloin, kun haastateltavat ja tutkija ymmärtävät teemaan liittyvän ammattitaidon samalla tavalla. Opinnäytetyössäni oli tarkoitus haastattelujen avulla saada mahdollisimman paljon tietoa valittuihin teemoihin liittyen huomioiden myös aineiston myöhempi analysointi. Tämän vuoksi valitsin tässä opinnäytetyössä teemahaastattelun puoliavoimilla kysymyksillä täysin avoimen haastattelun sijaan. Teemahaastattelu on myös huomattavasti joustavampi aineistonkeruumenetelmä kuin esimerkiksi sähköpostihaastattelu. (Tuomi ym. 2018, 85, 87–90.)

Aineiston keruun yhteydessä esitetään usein kysymys: kuinka paljon aineistoa täytyy kerätä, jotta tutkimus olisi tieteellistä, edustavaa ja yleistettävissä. Käytännössä haastateltavien määrän ratkaisevat käytettävissä olevat tutkimusresurssit, kuten aika ja raha. Opinnäytetyötä pidetään tekijänsä harjoitustyönä, jonka tarkoituksena on osoittaa oman alan oppineisuutta. Aineiston kokoa ei opinnäytetyössä pidetä niin merkittävänä kriteerinä kuin esimerkiksi väitöskirjoissa. Aineiston koosta on kuitenkin aina syytä keskustella ohjaajan kanssa ja kiinnittää siihen huomiota. (Tuomi ym. 2018, 97–98.)

3.2 Haastattelujen toteutus

Tässä opinnäytetyössä haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Haastattelun aihealueeseen liittyen kolmea oikeuspsykologian asiantuntijaa, jotka ovat työskennelleet yhteistyössä poliisien kanssa useiden vuosien ajan ja ovat erittäin kokeneita alallaan. Valitsin haastateltavat eri puolilta Suomea, jotta saisin mahdollisimman kattavan näkemyksen eri alueilla toimivien asiantuntijoiden kokemuksista ja näkemyksistä.

Alustavat haastattelukysymykset lähetettiin haastateltaville etukäteen sähköpostitse. Kaikki haastattelut tallennettiin ja se kerrottiin haastateltaville. Ensimmäisen haastateltavan tapasin 22.9.2023

ja haastattelu tallennettiin puhelimeen äänitiedostona. Haastattelun aikana esiin nousi uusia näkökulmia, joiden pohjalta alustava kysymysrunko vielä tarkentui. Toinen haastattelu oli 29.9.2023 Teams-neuvotteluna ja kolmas 3.10.2023 Teams-neuvotteluna. Haastattelujen jälkeen litteroin tallenteet omiksi tiedostoiksi ja säilytin aineistoa salasanan takana tietokoneella. Opinnäytetyön valmistuttua aineistot poistetaan asianmukaisesti.

3.3 Haastateltavien tausta

Haastateltavat pysyvät tässä tutkimuksessa anonymieinä eikä heidän nimiään julkaista. Suomi on oikeuspsykologian alalta katsottuna pieni maa, jossa asiantuntijat hyvin usein tuntevat tai ainakin tietävät toisensa. Päädyin anonymiteettiin, jotta haastateltavat pystyisivät mahdollisimman luotettavasti ja avoimesta kertomaan asioista, myös kriittisestä näkökulmasta.

Haastateltavat ovat kaikki oikeuspsykologiaan erikoistuneita psykologeja, jotka ovat työskennelleet poliisin kanssa yhteistyössä useiden vuosien ajan erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten parissa. Osa haastatelluista on suorittanut lisäksi rikos- ja prosessioikeuden opintoja ja kaikki ovat jollain tasolla perehtyneitä rikos- ja prosessioikeuteen. Yhdellä psykologeista on kokemusta muun muassa poliisin analyysi- ja tiedusteluyksikön kanssa työskentelystä etenkin uhka-arvioiden osalta, toisella taas esitutkintayhteistyöstä vakavien väkivaltarikosten yhteydessä. Osa haastatelluista on väitellyt tohtoriksi. Haastateltavat ovat lisäksi toimineet poliisien työnohjaajina lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa. Kaikki haastateltavat ovat jossain vaiheessa myös kouluttaneet poliiseja oikeuspsykologiseen osaamiseen liittyen.

Opinnäytetyössä haastateltavista käytetään lyhenteitä H1, H2 ja H3.

3.4 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää laadullisessa tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen analyysi etenee usein niin, että ensin päätetään, mikä aineistossa kiinnostaa, jonka jälkeen aineistosta käydään läpi ja merkitään se aineisto, jotka sisältyvät kiinnostukseen. Kaikki muu jätetään tutkimuksesta pois. Tämän jälkeen kerätään merkityt asiat yhteen ja ne luokitellaan, tyypitellään tai teemoitetaan. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi ym. 2018, 103–104.)

Tämän opinnäytetyön aineisto on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ensimmäisenä aineisto redusoidaan eli pelkistetään, toiseksi klusteroidaan eli ryhmitellään ja kolmanneksi abstrahoidaan eli luodaan aineistolle teoreettiset käsitteet (Tuomi ym. 2018, 122–125). Haastattelun jälkeen litteroin haastattelut. Litterointi palautti mieleen

haastattelussa esiin nousseita seikkoja, joka taas helpotti seuraavaksi tapahtunutta aineiston pelkistämistä. Merkitsin aineistoon erivärisillä kynillä haastatteluista esiin nousseita teemoja, jonka jälkeen listasin teemat ja muodostin aiheista opinnäytetyöhön muodostuneet otsikot.

3.5 Tutkimuksen eettisyys

Hyvällä tutkimuseetiikalla tarkoitetaan eettisesti vastuullisten ja oikeiden toimintatapojen noudattamista ja edistämistä tutkimustoiminnassa. Tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tuomi ym. 2018, 151.)

Tutkijan etiikka joutuu tutkimusprosessin aikana useita kertoja koetukselle (Eskola ym. 1998, luku Eettiset kysymykset). Tähän tutkimukseen osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista. Tutkittavilta on saatu lupa haastatteluun eikä erillistä tutkimuslupaa tarvinnut hakea. Haastateltavien henkilöllisyys on tutkijan tiedossa, mutta opinnäytetyöhön haastattelut on raportoitu anonymisti. Haastattelujen alussa kaikille haastateltaville on kerrottu haastattelujen nauhoittamisesta. Haastattelujen jälkeen tallenteet on litteroitu ja kaikki opinnäytetyöhön liittyvä aineisto on säilytetty tietoturvasesti tietokoneella salasanojen takana. Opinnäytetyön valmistuttua aineisto poistetaan asianmukaisesti tutkijan tietokoneelta ja paperitulostettu aineisto tuhotaan silppurissa.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

4.1 Yhteistyö poliisin kanssa

Kaikki haastateltavat ovat tehneet yhteistyötä poliisin kanssa lapsiin kohdistuvien rikosten parissa. Kahdella yhteistyö on liittynyt lasten ja nuorten oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksikön kautta tapahtuvaan työskentelyyn joko yksiköissä tai poliisiasemilla. Yksi haastateltavista on tehnyt yhteistyötä poliisin kanssa työnohjausten ja koulutusten kautta, etenkin kuulustelujen osalta.

Kaksi haastateltavaa kertoivat tehneensä yksittäisiä kertoja yhteistyötä poliisin kanssa myös muissa kuin lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinnassa. Tähän on vaikuttanut esimerkiksi se, että poliisiaseman tutkijat ovat entuudestaan tunteneet psykologit ja tehneet heidän kanssaan aiemmin yhteistyötä lapsirikostutkinnan parissa. Konsultaatioapua on kysytty ikään kuin ohimennen lasten ja nuorten oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksikössä samalla kun on tehty yhteistyötä lapsirikostutkintaan liittyen. Tai sitten oikeuspsykologi on sattunut olemaan poliisiasemalla ja konsultointi on tapahtunut siellä. Yksi haastateltavista on antanut poliisille asiantuntija-apua kehitysvammaisiin kohdistuneiden rikosten tutkinnassa.

”Yksittäisiä kertoja on ollut, ihan siis muutama tulee mieleen, että olen sattunut olemaan oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Niin multa on sitten kysytty henkirikostutkintaan liittyviä juttuja -- Niitä on useampiakin silloin, niin sitten niissä tilanteissa oon joutunut, kun taas olen ollut sattumalta oikeassa paikassa oikeaan aikaan, niin niin sieltä on sitten tullut, tullut tutkijat sieltä rikospaikalta ja ja sitten sitä on pitänyt purkaa sitä tilannetta siinä heidän kanssaan. Mutta nää on ollut täysin tämmöisiä sattumanvaraisia juttuja.” (H3.)

4.2 Näkemykset oikeuspsykologisen osaamisen laajemmasta hyödyntämisestä poliisityössä

Haastateltavat nostivat esiin lukuisia tapoja, miten poliisi voisi hyödyntää oikeuspsykologista osaamista työssään. Yksi haastateltavista kuvasi esimerkkien kautta työkentän laajuutta uhridirektiivien mukaisesta traumainformoidusta lähestymistavasta ja mahdollisesta hoidontarpeen arvioinnista psykologisen ensiavun antamiseen, joka on enemmän kliinisen psykologian puolella. Toisessa päässä kenttää ovat esimerkiksi uhka- ja riskiarviointi, rikosten sarjoittaminen ja muistijälkitestien laatiminen ja validoiminen. Sarjoittamisen ja profiloinnin lisäksi tunnistamiseen liittyvät seikat ja etenkin kuulustelut ovat tärkeitä osa-alueita, jossa oikeuspsykologit pystyisivät haastateltavien mukaan olemaan poliisin apuna. Kaikissa haastatteluissa kuulustelut ja kuulustelujen yhteydessä hyödynnettävä psykologisen tieto sai eniten mainintoja.

”No varmaan just siis no tää kuulustelustrategiat on yksi, että muittenkin kuin lasten kuulustelujahan voitaisiin miettiä siis semmoisia niitä vaikeampia, että totta kai niinku poliisi pystyy hoitamaan niinku ko, omalla oman koulutuksensa perusteella niinku asioita, että ettei joka asiaan tarvita tietenkään psykologia sinne neuvomaan taustalle. -- Ja sit tietysti no tunnistusrivistöasiat on semmoisia, mitä kuuluu niinku oikeuspsykologiassa, niinku niitä on tutkittu tosi paljon, niinku tunnistamista ylipäättään, että jos on siihen liittyen niin niitä niissä pystyisi kanssa hyödyntää. Sitten tietysti joku tämmöinen niinku jos on tämmöisiä sarjarikoksia niin sitten rikosten sarjoittaminen.” (H1)

Kaikissa haastatteluissa tuotiin ilmi erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden huomiointi ja oikeuspsykologisen osaamisen hyödyntäminen esimerkiksi psyykkisesti oireilevien tai autismin kirjoilla olevien henkilöiden kanssa.

”Niinku just jotku psyykkisesti oireilevat ja autismin kirjoilla olevat ja kehitysvammaiset, mutta myöskin niinku mietin tällasia tosi vaikeita persoonallisuuksia. Niin niin nämähän on niinku aivan, et siinä vois olla paljonkin apua. Mut sitten niin tosiaan voi, vois aatella niinku just, että suunnittelis kuulusteluja tai olis jollain lailla niinku mukana siinä haastattelussa jo vähän niinku haastattelutodistajan tyyllisesti tai, tai sitten haastatella ite tai vois niinku luvalla selvittää niitä erityispiirteitä, mikä henkilöllä on. Että pääsis enempi

jyvälle siitä, miten se kuulustelu ois hyvä rakentaa. Ylipäänsä niinku että ois, vois olla työparina sille tutkijalle erilaisissa jutuissa.” (H3.)

Yksi haastateltavista toi esiin työhyvinvointiin liittyvän osaamisen. Poliisin työn on kuormittavaa ja erittäin vaativaa. Työssä jaksaminen ja psyykkinen hyvinvointi on asia, jossa psykologista osaamista voitaisiin hänen mukaansa hyödyntää entistä enemmän.

4.3 Tutkittuun tietoon pohjautuvat menetelmät poliisin apuna

Haastatteluissa nousi esiin yksittäisiä esitutkinnassa hyödynnettävissä olevia menetelmiä, joita käydään tarkemmin läpi tässä alaluvussa. Yhdessä haastatteluista korostettiin, että tieteellisiä menetelmiä pitäisi käyttää nykyistä enemmän esitutkinnassa. Onnistumisiakin on:

”Mä aattelen, että näitten menetelmien niin ku tutkiminen ja kehittäminen, niin siis on onnistumisiakin. Mun mielestä esimerkiksi jos kattoo Pohan ohjeistusta tota tunnistusriivistöjen ja tunnistamisen, tunnistamiseen liittyen, niin ne on hyvin, ne on hyvin tutkimustietoon pohjautuvia.” (H2.)

Ei kuitenkaan riitä, että poliisilla on käytössä työkaluja ja menetelmiä, jos niitä ei osata käyttää oikein tai ymmärretä niiden tarkoitusperää syvällisemmin. Tätä korostettiin kahdessa haastatteluista. Nämä riskit pitäisi osata huomioida.

” Että kun aattelee jotain esimerkiksi riski- ja uhka-arviota, että jos sä vaan tsekkaillet. Ja no tässä on aika monta tsekkiä, onpa uhkaavaa ja ja sitten niinku tavallaan herkästi tulee silloin niin kun vääriä positiivisia ja ylilyöntejä ja näin. Mut se että, että sä, no ensin näkin väärä positiivinenkin on niinku siitä tieteellisestä käsitteistöstä, niin kun, että, että tavallaan niitäkin osia pitää ymmärtää niin, että sitä kokonaisuutta voi analysoida, analysoida hyvin.” (H2.)

4.3.1 Kohdennetun väkivallan uhka-arvio

Väkivaltaiset tai väkivaltaan liittyvät tehtävät ovat keskeinen osa poliisin työtä. Poliisityön psykologia -kirjassa kohdennettua väkivaltaa ja uhka-arviointia käsitellään kohdennetun väkivallan ennalta estävä työ poliisissa -luvussa. Kohdennettu väkivalta on tyypillisesti eri tavoin toteutettua fyysistä väkivaltaa yksittäistä ihmistä tai ihmisryhmiä kohtaan. Kohdennetun väkivallan uhka-arviot ja niihin liittyvät toimenpiteet ovat osa poliisin ennalta estävää toimintaa. (Kaunisto ym. 2021, 255, 257.)

Haastatteluissa uhka-arvioiden tekeminen nousi esiin jokaisella haastateltavalla. Yksi haastateltavista oli joitain vuosia tehnyt uhka-arviointeja poliisin kanssa. Haastateltava oli haastatellut uhka-arvioinnin kohteena olevia poliisin asiakkaita ja tehnyt samalla arviointeja. Haastateltava ei tiennyt,

miten muilla asemilla uhka-arvioinnit toteutetaan ja haastatteleeko asiakkaita poliisi vai psykologi. Poliisityön psykologia -kirjassa kerrotaan, että joissain tapauksissa on tarpeen tehdä laaja ja yksityiskohtainen arvio kohdennetun väkivallan uhkasta, jolloin hyödynnetään poliisin käytössä olevaa kohdennetun väkivallan uhkan arvioinnin työkalua. Työkalu on tiedon jäsentämisen ja ajattelun apuväline, jota voivat käyttää siihen koulutetut poliisit. (Kaunisto ym. 2021, 269.) Yksi haastateltavista koki tämän ongelmalliseksi ja oli sitä mieltä, että uhka-arvioinnin tekoon tarvitaan koulutusta, kokemusta ja oikeuspsykologista ymmärrystä ja osaamista.

4.3.2 Muistijälkitesti

Muistijälkitestaukseen liittyvästä poliisin käytössä olevasta menetelmästä yksi haastateltava toi esiin kriittisen näkökulman. Haastateltavan mukaan poliisilla on jo pitkään ollut mekaaninen, kätevä ja moderni laitteisto, mutta laitteisto ei ole minkään arvoinen, jos laitteiston käyttäjällä ei ole riittävä osaamista ja ammattitaitoa muotoilla testauksessa käytettäviä kysymyksiä oikein, validoida kysymyspatteristoa ja ymmärtää, mitä testauksella tarkalleen haetaan tai miten vastauksia tulkitaan.

Muistijälkitestauksessa käytetään ns. polygrafiatekniikkaa, jossa rekisteröidään ihmisen autonomisen hermoston reaktioita. Joskus tästä tekniikasta käytetään virheellisesti nimitystä valheenpaljastus. Muistijälkitestissä (Guilty Knowledge Test) autonomisen hermoston reaktioilla voidaan tunnistaa epäillyn tiedossa olevia asioita. Muistijälkitestin ja kysymysten tarkoituksena ei ole paljastaa valehtelemista vaan tunnistaa syyllisen tiedon olemassaolo. (Santtila ym 2008, 247.)

4.3.3 Hypoteesiajattelu

Hypoteesiajattelua ja hypoteesien testausta on jo vuosia opetettu lapsiin kohdistuvien rikosten tutkijoille, mutta vastaavaa opetusta muut esitutkintaa tekevät poliisit saavat harvoin. Kaikki haastateltavat korostivat hypoteesiajattelun tärkeyttä etenkin vaativassa esitutkinnassa. Rikosten selvittämisessä hypoteesiajattelu on oleellinen mielensisäinen työkalu. Hypoteesilla tarkoitetaan vaihtoehtoisista tapahtumankulkua tai seikkaa, jolla rikosepäily voi selittyä. Hypoteesiajattelussa hypoteeseja verrataan eri tutkintalinjoihin. Tietoisella hypoteesiajattelulla voi saada apua rikosepäilyn selvittämiseen. (Kaunisto ym. 2021, 95.)

"Hypoteesiajattelu on semmoinen, mikä pitäis saada juurrutettua kaikkeen rikostutkintaan tosi vahvasti, ja ja siinä mä aattelen myöskin, että niinkun psykologeilla ja oikeuspsykologeilla olis tota annettavaa." (H2.)

Hypoteesiajattelu ohjaa ajattelua avoimeen ja objektiiviseen suuntaan, jolloin voidaan minimoida riskiä vahvistusvinoumille. Vahvistusvinoumalla tarkoitetaan ajattelua, jolloin muodostetaan jokin

varmana pidettävä hypoteesi ja tiedonhankinnassa keskitytään etsimään vain muodostettua hypoteesia tukevaa lisätietoa eikä välttämättä osata ottaa huomioon hypoteesia vastaan puhuvia seikkoja. (Kaunisto ym. 2021, 267.) Tämä nousi esiin myös haastatteluissa:

”Yks suurimpia uhkia rikostutkinnalle on vahvistusvinouma. Ja yks parhaimpia työkaluja mikä meillä on sen riskin minimoimiseen, on hypoteesitestaus. Ja sen hyvin tekeminen on todella haastavaa, siis itsellekin, koska koska ne on niin, ne on niin fiilispohjaisia ne mutut, jotka tulee ja niinku että sä oikeasti tiedostat ne ja aktiivisesti yrität todistaa sun omaa ajatusta vääräksi ja ne, ne ei tule meille luontaisesti ihmisille.” (H2.)

4.4 Poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyöstä esiin nousevat hyödyt

Haastateltavien mukaan poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyön lisääminen toisi paljon hyötyä poliisiorganisaatiolle. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että esitutinnan laatu voisi parantua ja esitutkinta tehostua yhteistyön avulla. Esitutinnan tehostumisella voisi olla myös taloudellisia vaikutuksia. Oikeuspsykologit voisivat nykyistä enemmän auttaa nuorisoriikollisuuden tutkinnassa ja olla mukana myös koulupoliisitoiminnassa. Sen lisäksi oikeuspsykologit voisivat kouluttaa poliiseja esimerkiksi asiakkaan kohtaamisesta, kuolinviestin viemisestä ja erilaisista kuulustelumenetelmistä. Vaikka poliisi tälläkin hetkellä käyttää työssään hyväkseen psykologista tietoa, ei tietoa tai osaamista tällä saralla voi koskaan olla liikaa. Haastateltava muistutteli, että poliisiorganisaation kehittämisenkin kannalta olisi olennaista, että sillä on käytössään ajantasainen tieto, sekä ”ylätason” tieto, jolloin poliisi voisi keskittyä ydintyöhönsä.

4.4.1 Esitutinnan laadun parantuminen

Haastateltavien mielestä yhteistyön lisääminen parantaisi esitutinnan laatua huomattavasti. Viime vuosina esitutinnan laatuun liittyvät vaatimukset ovat nousseet merkittävästi. Yksi haastateltavista toi esille, kuinka lapsirikostutkinta on loistava esimerkki tutkimukseen pohjautuvien menetelmien käytöstä ja esitutinnan laadun parantumisesta. Tähän liittyen on tehty suomalaista seurantatutkimusta, kuinka menetelmiä kentällä käytetään ja onko menetelmien käytöllä sekä koulutuksilla ollut vaikutusta esimerkiksi poliisien tekemien haastattelujen laatuun. Vastaavanlainen ote pitäisi haastateltavan mukaan siirtää ihan kaikkeen muuhunkin toimintaan, kuten riski- ja uhka-arvioon, muistijälkitestiin, tunnistusrivistöihin, haavoittuvien uhrien tunnistamiseen ja asiakkaiden kohtaamiseen.

”No siis esitutinnan laatu paranis. Siis ja eikä se oo siis mun mielipide, vaan vaan jos kattoo esimerkiksi siis niinku, siis kuulusteluja esimerkiksi on tutkittu ihan sikana ja ja se on niinku se on hyvin hyvin selkeä tulos se, että just tää niinku että että kontaktin luominen on se tehokkain tapa luoda se perusedellytys sille -- mitä niin kun parempi kontakti, mitä mitä avoimempia kysymyksiä, sen, sen laadu, sen enemmän tietoo sä saat, sen

luotettavampaa se tieto on, että tää on vaan yks esimerkki siitä, kuinka se suoraan vaikuttaa siihen laatuun.” (H2.)

Esitutinnan laadun ja toiminnan tehokkuuden kannalta on tärkeää, että poliisi keskittyy toimintaansa olennaisiin asioihin ja selvittää tarpeen mukaan riittävällä tarkkuudella myös vaihtoehtoiset tapahtumankulut, etenkin vakavien rikosten tutkinnassa. Tämä vaatimus nousee esiin esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä, jonka mukaan esitutkinta on suoritettava niin, että todistelu voidaan pääkäsitelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa. Haastateltavien mukaan oikeuspsykologit voisivat auttaa poliisia tutkintalinjojen suuntaamisessa hypoteesiajattelun kautta. Yksi haastateltava kertoi esitutkinnan lipsahtavan joskus siihen, että rikosta tutkitaan ”hirveällä hököllä, adrenaliinitapissa”, jolloin helposti unohtuu kriittisyys, ajatusvirheet ja vahvistusvinoumat. Oikeuspsykologi voisi auttaa tutkintatiimiä nostamalla esiin erilaisia huomioita tai näkökulmia asiassa. Tätä varten oikeuspsykologin pitäisi haastateltavien mielestä olla osa tutkintaryhmää tai ainakin olla töissä poliisiasemalla. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa hypoteesiajattelu on arkipäivää. Sitä pitäisi haastateltavien mukaan ehdottomasti lisätä kaikkeen muuhunkin poliisin esitutkintaan.

Haastateltavat nostivat esiin, että oikeuspsykologit voisivat auttaa myös profiloinnissa esimerkiksi rikoksen tekotavan, tekopaikan, maantieteellisen sijainnin ja motiivin arvioinnissa.

4.4.2 Ajankohtaiset ilmiöt

Yksi haastateltavista nosti esiin nuorisoriikollisuuden, joka on aiheena varsin ajankohtainen. Oikeuspsykologin kokemuksen mukaan nuorisoriikollisuutta tutkivat poliisit, esimerkiksi ankkuritoiminnassa, käyttävät oikeuspsykologista apua varsin vähän hyödykseen. Haastateltava muistutteli, että erityisyksiköissä työskentelevät oikeuspsykologit ovat kaikkien alle 18-vuotiaisiin liittyviä rikoksia tutkivien poliisin käytettävissä. Sen lisäksi oikeuspsykologista osaamista voisi hyödyntää muun muassa kouluvierailuissa:

”Niin mä mietin tätä niinku koulupoliisin kanssa tehtävää yhteistyötä myöskin. Että, et siinä voisi olla myöskin sellainen työparityöskentely aika hyvä jonkun oikeuspsykologin kanssa. Että se, niin. Kun ja sit ku varsinkin nyt, nyt kun, kun nuorison tilanne on mikä se on ja lehdistä luetaan ja itsekin koetaan jo täällä xx seudulla niin näitä tätä nuorison pahoinvointia ja näitten varsinkin maahanmuuttajien pahoinvointia, niin tuota. Että mä luulen, että siinä varmaan niinku korostuis vielä sellainen, että olisi joku, joku niinku vähän semmoisena työparina koulupoliisille, kun se näitä kouluja kiertää ja nuorten kanssa keskustelee ja luennoi ja niin edelleen.” (H3.)

Yksi haastateltavista otti puheeksi ulkomaalaistutkinnan, jossa oikeuspsykologista osaamista voisi hyödyntää esimerkiksi turvapaikkahaastatteluihin ja muutoinkin ulkomaalaistutkintaan liittyen.

4.4.3 Asiakkaan kohtaaminen

Työssään poliisi joutuu kohtaamaan erilaisia ihmisiä, sietämään stressiä ja selviämään haastavista tilanteista. Haastateltavien mukaan poliisin työ on mitä suurimmassa määrin ihmisten kohtaamista ja stressin sietämistä, ja ne ovat mitä suurimmassa määrin juuri psykologista osaamista vaativaa taitoa. Yksi haastateltavista kommentoi kuinka tärkeää on harjaantua siinä, miten kohtaat ihmisiä, miten heitä puhuttelet, miten kuuntelet ja miten toimit kriisitilanteessa tai erittäin paineenalaisessa tilanteessa. Poliisiorganisaation sisällä työskentelevä psykologi voisi antaa näistä aihealueista työpaikkakoulutusta. Haastateltavan mukaan Poliisiammattikorkeakoulussa on lisätty psykologista näkökulmaa esimerkiksi voimankäyttökoulutuksiin, mutta kuinka paljon poliisit kertaavat näitä asioita työurallaan.

”Stte ku viel kattoo sitä niinku että tutkimuksia siitä, että miten kokeneet poliisit niin miten he ratkaisee konflikteja kenttätyössä niin niin tota ihan ylivoimaisesti ykköseks nousee puhuminen. No, onko psykologilla annettavaa jotain siihen? No väittäisin, että aika paljonkin. - - Ja osittainhan ne on hyvinkin samoja asioita. Se että, mikä mikä on siinä esimerkiksi kuulustelun pohjana siinä kontaktin luomisessa, että millä tavalla niinku, minkälaisia asioita ajatella, että että sä saat toisen avautumaan ja ja niinku rauhoitettua ja ja niin kontaktiin niin että, että sä luot ne edellytykset silleen sille hyvälle positiiviselle kohtaamiselle. Niin kyllähän se pätee niinku kenttätyöhönkin ihan samalla tavalla.” (H2.)

Poliisiin tukeudutaan erilaisissa tilanteissa ja poliisilta odotetaan monenlaista osaamista, vaikei siihen välttämättä koulutusta olisi saanutkaan. Yksi haastateltavista kommentoi aihetta näin:

”Niinku uhrien omaisten kohtaaminen on myös semmoinen, mitä, mikä mun mielestä vois olla hyvinkin semmonen asia, missä pystyttäis auttaan. Ylipäänsä tämmönen tietynlainen jonkunlainen kriisityö, mitä poliisi joutuu tekemään siinä, siinä niinku ku se menee kertomaan ikäviä asioita. Ylipäänsä niinku näitten omaisten ohjaaminen kaikkiin palveluihin ja yhteydenpito niihin omaisiin ehkä. En tiedä kuinka paljon poliisi pitää. Et vähän tämmöistä, että et ku on kuullut niin monta kertaa sen, että poliisi joutuu olemaan yhtä aikaa niinku psykologi ja opettaja ja sosiaalityöntekijä ja lääkäri ja blaa blaa blaa. Että sitä taakkaa vois siirtää niinku toiselle ammattilaiselle, ettei tarttis tehdä näitä, vaan että sulla ois siinä vierellä joku, joka pystyis auttaan tän tyyppisissä asioissa myöskin.” (H3.)

Haastateltavat nostivat esiin kohtaamisen myös rikoksesta epäiltyjen kanssa. Poliisi tutkii kaikenlaisia haastavia tapauksia ja voi kohdata työssään erityisen haastavia ja vaikeita asiakkaita. Haastatelussa korostettiin kontaktin luomisen tärkeyttä. Kontaktin luominen alkaa ihmisen kohtaamisesta ja onnistunut kontakti voi luoda pohjan onnistuneelle kuulustelulle.

”Tiedetään et on niinku, et osa kuulusteluist menee ku vettä vaan ja helposti saadaan tutkittua, mut sit on semmosii keissejä, missä on vastassa joku todella hankala tyyppi, että miten niinku, et sekin vaikka et miten saadaan ylipäättään vaikka kontakti luotua jonkun todella hankalan ihmisen kanssa. Niin se, sehän on yks semmonen alue, mihin vaikka siis niinku kollegat maailmalla kouluttaa. Niinku että, et miten sit niinku näit, näitten kaikist vaikeimpien kuulusteltavien, niinku vaikka terrorismiepäiltyjen kanssa toimitaan. Että niinku millä tavalla saadaan se ylipäättään luotua se yhteistyösuhde.” (H1.)

4.4.4 Kuolinviestit

Kuolinviestin viemiseen liittyvissä tehtävissä työparina toimivasta psykologista olisi paljon apua. Kuolinviestin saadessaan omaiset voivat reagoida hyvin erilaisilla ja voimakkailla tavoilla. Moniviranomaisyhteistyö psykologin kanssa henkisesti raskailla tehtävillä voisi helpottaa tehtävää suoritettavaa poliisia. Haastatteluissa nousi esiin tilanteita, joissa poliisin kanssa kuolinviestiä oli ollut viemässä muu terveydenhoidon ammattilainen kuin psykologi. Joissain tilanteissa poliisin mukana ollut terveydenhuollon ammattilainen oli ns. jäätynyt tai järkyttynyt, jolloin tehtävän hoitamisen huomio oli siirtynyt omaisen sijasta ammattilaiseen. Kuolinviestin vieminen on yksi henkisesti vaativimmista tehtävistä, jonka vuoksi tehtävään olisi hyvä olla varsin perehtynyt.

”Tässä olennaista on, että sä ymmärrät sen niinku poliisin työn ja sen niinku sen kentän, öö kentän missä toimitaan, minkälaisen asioitten kanssa toimitaan, minkälaisia asioita nää on. Et kun eihän niinku jollakin ulkopuolisella, jos mietitään, nyt vähän menee nyt noihin muihin kysymyksiin tämä, että jos mietitään että vaihtoehtona on joku täysin ulkopuolinen henkilö, just vaikka jostain hyvinvointikeskuksesta, terveyskeskuksesta, jostakin sairaalasta joku yksittäinen, että tuuppa sä nyt mukaan tähän. Niin sehän ku eihän he oo niinku tottunut toimimaan tämmösten asioitten kanssa, kun se kenttä ei oo tuttu. Ei oo tuttu niinku henkirikokset, ylipäänsä kaikki likaiset yksityiskohdat niihin liittyen, kaikki niinku.” (H3.)

4.4.5 Koulutus

Haastateltavat kertoivat kouluttamisen olevan yksi työmuodoista, jota he mielellään tekisivät poliisiorganisaatiossa. Tutkimustiedon hyödyntämistä esitutkinnassa ja kaikessa poliisitoiminnassa pitäisi heidän mielestään lisätä. Koulutusten yhteydessä poliisille saataisiin helposti ”ujutettua” lisätietoa ajankohtaisista asioista sekä tutkimuksista tai muusta olennaisesta informaatiosta. Tämän lisäksi oikeuspsykologit voisivat olla avuksi ajankohtaisten ilmiöiden suhteen. Yksi haastateltavista toi esiin, että poliisit ovat tarkkoja omasta reviiristään ja mikäli tutkimustietoa tuputtaisi liikaa, voi vastaanotto olla kylmää:

”Ylipäänsä niinku koulutus. Et mä aattelen, että sitä kautta se tulis myös silleen järkevästi käyttöön, koska mä, mä mä väitän tuntevani ainakin täältä omalta alueeltani nämä tutkijat, niin niin mä näen siinä heillä korkean kynnyksen siihen, että mä menisin johonkin niinku työtilanteeseen kertomaan, että hei, että tutkimustiedon mukaan tämä päpöpäpöpää... Et siinä kohtaa voi tulla vähän semmoisia, että, että mitäs vittua xx, alappas mennä nyt siitä että joo joo blaa blaa, näin.”(H3.)

Haastateltavien mukaan järjestyspoliisia voisi kouluttaa esimerkiksi ihmisten kohtaamisista, voimankäyttötilanteisiin liittyvistä psykologisista näkökulmista ja muistakin järjestyspoliisin tehtäväalueisiin kuuluvista aiheista. Tutkintapuolelle koulutusta voitaisiin tuoda esimerkiksi erilaisista tieteseen pohjautuvista menetelmistä.

”Varmaan myös semmonen organisaation sisäinen kouluttaminen ois itse asiassa yks myös. Että vois niinku, pystyis kouluttaa, vaikka niinku näihin kohtaamisiin liittymis, liittyvistä asioista. Että sehän on niinku ihan sitä psykologin perusammattitaitoa on niinku se vuorovaikutusosaaminen siihen niinku. Koska niinku ja tietysti poliisinkin peruskoulutuksessa sitä tulee käsittääkseni, että niitä harjoitellaankin niit tilanteita, niinku vaikka suruviestin viemistä ja tämmöistä, mut että silti vois olla niinku paikkansa sillä, että vois olla semmoista. Ja sitten tietenkin jos psykologi on organisaation sisällä, niin sittenhän hän oppii myös sen, että okei, mitäs kaikkia haasteita täällä on ja mihin me tarvitaan lisää koulutusta. Et pystyis sit niinku ehkä tarjoamaan sinne kentällekin semmoista tukea sitten.” (H1.)

4.4.6 Taloudelliset näkökulmat

Haastatteluisissa nostettiin esiin yhteistyöhön liittyvä kustannustehokkuus sekä taloudelliset näkökulmat. Oikeuspsykologisen osaamisen lisääminen ja yhteistyö poliisin kanssa voisi haastateltavien mukaan tehostaa työntekoa ja helpottaa esimerkiksi juttujen priorisointia. Oikeuspsykologin työskennellessä poliisiasemalla hänen työpanostaan voitaisiin tarvittaessa käyttää myös useisiin muihin psykologista osaamista vaativiin tehtäviin. Sen lisäksi oikeuspsykologia voisi hyödyntää erilaisissa koulutuksissa.

4.5 Yhteistyön järjestäminen

Kaikki haastateltavat olivat samaa mieltä siitä, että oikeuspsykologinen osaaminen pitäisi saada poliisiorganisaation rakenteisiin eli konkreettisesti poliisiasemille. Oikeuspsykologista osaamista toivottiin lisäksi valtakunnalliseen yksikköön eli KRP:hen, jossa voisi keskittyä enemmän ylätason tutkimuksiin, kehittämiseen, kouluttamiseen ja yhdenmukaistamiseen. Poliisilaitosten pitäisi tarpeen mukaan pystyä ostamaan ulkopuolelta asiantuntija-apua esimerkiksi konsultointien tai erilaisten

asiantuntijalausuntojen muodossa. Yksi haastateltavista tarkensi, että lapsiin kohdistuvien rikosten kohdalla asia on toinen ja yhteistyö on toimivaa nykyisellä toimintamallilla.

”Mä nään et siin ois paljo hyviä puolia, jos se psykologi vois olla osa sitä poliisiorganisaatiota. Silloin se myös tulis tutuks se osaaminen mitä on ja missä voi hyödyntää, kun siellä arjessa vois olla mukana niinku että. Et kylhän sekin myös vaikuttaa, et jos on lounaalla siellä niinku niitten työkavereitten kanssa ja kahvilla ja näin, niin sit niinku on monia paikkoja missä voi niinku sitte myös kertoa siitä että missä, missä musta vois olla hyötyä. Koska se on uus asia niin silloinhan tarvitaan myös jotenki sitä, et ihmiset niinku ymmärtää sen et mitä toi psykologi oikein tekee. Ihan samalla tavalla sitä työtä on jouduttu tekemään muissakin organisaatioissa, että, et pitää osata avata sitä, et mitä psykologi tekee, millon psykologia kannattaa konsultoida --”(H1.)

”Yhdellä oikeuspsykologilla niin ei ei ei niinku välttämättä ratkaise tätä ongelmaa vaan vaan niinku että siellä voisi olla montakin. -- Olisi hyvä, että olisi sekä niin kuin siellä laitoksella se oma oikeuspsykologi, mutta sitten olisi myös hyvä, että olisi, olisi joku, joku taho, jossa on etäisyyttä. Jossa voidaan konsultoida taas vähän erilaisissa kysymyksissä.” (H2.)

”Niin oisko se sitten selkeämpää, jos jos se psykologi olis niinku poliisiin palkkalistoilla, että se kuuluu tähän prosessiin, että se ei ole mikään ulkopuolinen joku sairaalahenkilö.” (H3.)

Yksi haastateltavista näki yhteistyön järjestämisen osalta kolme vaihtoehtoa. Hänen mielestään lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan pitäisi pitää ennallaan ja yhteistyön jatkua erityisyksiköiden kanssa. Siellä toimiva moniammatillinen tiimityöskentely takaa sen, että kaikki osapuolet ja lisäksi asiakkaat hyötyvät siitä. Terveystieteen organisaatiot tuntuvat haastateltavan mukaan olevan vielä jäykempiä kuin poliisiorganisaatiot, jolloin nykyisen toimenkuvan laajentaminen kaikkien muidenkin rikosten tutkintaan tuntuu liki mahdottomalta ajatukselta. Nykyistä yhteistyömuotoa lapsiin kohdistuvien rikosten osalta tukee sekä lainsäädäntö että valtion rahoitus.

Toisena vaihtoehtona haastateltava näki, että poliisiasemalle palkattaisiin suoraan oikeuspsykologi esitutkintaa tekeväksi viranomaiseksi, jolloin esitutkintaan liittyvän tiedonsaannin osalta ei olisi epäselvyyksiä. Haastateltava nosti tässä asiayhteydessä esiin jälleen lapsirikostutkinnan. Vaikka oikeuspsykologi työskentelisi poliisiasemalla (mutta ei valtakunnallisessa erityisyksikössä), lainsäädäntö ei taipuisi antamaan hänelle asiakkaan terveystietoja, jollei kyseessä ole rikosepäily, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Näin olleen tiedonsaanti lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan liittyen onnistuisi edelleen vain erityisyksiköiden kautta ns. järjestämislain vuoksi. Muissa rikosepäilyissä terveystietojen käsittelyyn tarvittaisiin henkilön suostumus tai

riittävän vakava rikosepäily. Haastateltavan arvion mukaan tämä haaste poistuisi, mikäli oikeuspsykologi olisi esitutkintaa tekevä viranomainen. Tällöin psykologi voisi esimerkiksi tulla seuraamaan poliisin kuulusteluja samalla lailla kuin lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa tehdään parityökentelyä poliisin kanssa.

”Lasten kohdalla nyt on selvää, että siinä se lainsäädäntö on meidän takana. Se tiedonvaihto on täysin sujuvaa lastensuojelun ja terveydenhuollon välillä ja ja muittenkin viranomaisten välillä. Mutta sitten kun puhutaan rikoksen, et on epäilty tai tai todistaja tai just joku aikuinen, niin sitten meillä ei ole mitään tiedonsaantioikeutta kuin ainoastaan sitten tämän henkilön taikka taikka huoltajan niinku luvalla. Luvalla voidaan sitten niinku sitä tietoja vaihtaa. Mutta muuten se niinku tökkää siihen, et tällä hetkellä se lainsäädäntö ei, ei taivu.” (H3.)

Kolmantena vaihtoehtona haastateltava mainitsi palvelun ostamisen organisaation ulkopuolelta. Tämän vaihtoehdon toivat esiin myös muut haastateltavat nimenomaan niin, että organisaation sisällä olevan työntekijän lisäksi psykologista osaamista voitaisiin tarvittaessa ostaa organisaation ulkopuolelta. Yhtenä esimerkkinä haastatteluissa keskusteltiin rikosepäilystä, johon liittyy pyromaanisia piirteitä. Tällaisessa tapauksessa asiantuntija voisi tutkimustiedon kautta tuoda esille syvempää tietämystä aihealueeseen liittyen. Kenenkään haastateltavan mielestä yksi henkilö ei voi olla asiantuntija kaikissa asioissa. Edelleen tarvitsemme spesifiä erityisosaamista, jota tarvittaessa voitaisiin pyytää esimerkiksi asiantuntijalausunnon avulla.

”Se on itse asiassa varmaan siinä sitten, ku sit voidaan konsultoida eri ihmisiä. Et, et just että jos tiedetään, että tolla on osaaminen just vaikka niinku jos aatellaan että se rikosten sarjoittaminen. Tiedetään joku, joka on siihen erityisesti perehtynyt. Voidaan konsultoida sitä siinä asiassa. Joku toinen on perehtynyt tunnistamiseen erityisen hyvin. Sit voidaan konsultoida sitä. Et senhän se tuo sitten kyllä jos se on niinku tämmönen ostopalvelu. Niin sitten, sit voi niinku hyödyntää laajemmin, ettei yhdellä ihmisellä tarviik-kaan olla sit niin paljon sitä osaamista. Tietysti sekin voi olla, että molempi parempi. Että niinku olisi sit mahdollisuus joskus myös ostopalveluihin, jos ei riittäis se oma psykologi.” (H1.)

Yksi haastateltavista mainitsi, että ulkopuolelta hankitun avun saaminen ei välttämättä ole yhtä nopeaa ja joustavaa kuin organisaation sisältä saatava apu. Haastateltava lisäsi eettisen näkökannan siihen liittyen, jos esimerkiksi terveydenhuollossa potilas joutuisi odottamaan hoitoaan poliisin pyytämän virka-avun mennessä edelle. Toinen haastateltava pohti eettisyyttä siltä kannalta, jos oikeuspsykologi tekee jo läheistä yhteistyötä poliisin kanssa esimerkiksi lapsiin kohdistuvien rikosten

tutkinnassa, voisiko hän silloin toimia samassa työyhteisössä myös työnohjaajana tai muutoin työhyvinvoinnin parissa.

Yhden haastateltavan mukaan ongelmaa työnohjauksiin liittyvän tiedonvaihdon kanssa ei ole ollut, koska yhteistyötä varten on tehty erilliset vaihtolopimukset. Erityisyksiköiden ulkopuolella tapahtunut luottamuksellinen yhteistyö on mahdollistunut vaihtolopimusten kautta. Sitä ennen suojelupoliisi on tehnyt turvallisuusselvityksen ja varmistanut, että taustat on asianmukaisesti selvitetty.

Kukaan haastateltavista ei tuonut esille, että lapsiin kohdistuvien rikosten parissa tehtävää yhteistyötä pitäisi jotenkin muuttaa vaan nimenomaan he miettivät, millä muulla tavoin yhteistyötä voisi järjestää. Haastateltavat ehdottivat pilotointia ja toivoivat, että joku laitos lähtisi rohkeasti kokeilemaan uutta toimintamallia ja katsomaan, millainen työnkuva oikeuspsykologian ammattilaiselle voisi muotoutua ja millä ammattinimikkeellä hän voisi tehdä töitä poliisiorganisaatiossa.

4.6 Esiin nousseet mahdolliset riskit yhteistyössä

Yksi haastateltavista toi esiin luotettavuuden arviointiin liittyvät haasteet riskin näkökulmasta. Luotettavuuden arviointi on vaativa asiantuntijatehtävä. Arvioinnissa perehdytään kuulustelukertomuksen sisältöön ja sen luotettavuuteen. Luotettavuuden arvioinnissa pitäisi mahdollisimman objektiivisesti katsoa kokonaisuutta, jolloin tietynlainen etäisyys ja eri organisaatiossa oleminen on yleensä parempi vaihtoehto. Haastateltava kertoo seuraavaa:

”Siinä kun on siinä tehdaslattialla ja ja vääntää näitä juttuja niin, niin kyl se niinkun se se imu vaan on suuri, et sitä menee mukaan siihen miten se ryhmä ajattelee ja näkee sen jutun ja näin. Ja sitten yhtäkkiä ku sulta pyydetään siinä ryhmän sisällä, että arvioipa tätä kokonaisuutta objektiivisesti, että onks tää tehty oikein ja objektiivisesti ja kaikkia hypoteeseja testaten ja näin. Niin kyl mä huomaan ittekin, et kun mä seison siinä niin kun polviin asti mudassa, niin niin vaikka sitä kuinka niin kun tekis hypoteesitestausta ja muuta, niin se se se lähietäisyys kyl tekee sen, että se kärsii se se objektiivisuus, et silloin on hyvä, että me lähetetään tää paketti oikkarille, joka kuitenkin on erillinen asiantuntijataho, joka sitten tarkastelee kaikkea. Tarvittaessa myöskin kritisoi, että täs kohtaa niin ei mennyt ihan niin kuin putkeen, että se on ehkä yks niistä niin kuin suurimmista riskeistä, minkä mä nään.” (H2.)

Tämä riski liittyy nimenoman kuulustelukertomuksen luotettavuuden arviointiin, joita pyydetään erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa ”oikkareilta” eli lasten ja nuorten oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksiköiltä. Haastateltava toi esiin riskin siitä näkökulmasta, jos poliisiyksikössä olisi vain yksi oikeuspsykologi, joka tekisi ihan kaikkea mahdollista. Kaikki haastateltavat toivat

esille sen, että tiettyjä asioita pitää jatkossakin pystyä pyytämään organisaation ulkopuolelta. Haastatteluista nousi esiin tarve pitää selkeä asiantuntijatyö (kuten esimerkiksi luotettavuuden arviointi) erillään esitutkintaa tukevien menetelmien soveltamisesta.

Toinen nostetuista riskeistä oli vahvistusvinouma, jota käsiteltiin tarkemmin kappaleessa 4.3.3.

”Se vahvistusvinouma on yks suurin uhka, niin niin siis typerää se olis väittää, et se on vaan poliiseille eikä sitten niille oikeuspsykologeille, jotka siellä laitoksella olis, että totta kai se on heilläkin niinku. Että tota et et sekin vaatis sitten niin kun systemaattista pohdintaa siitä ja taas hypoteesitestausta. Ja taas esimerkiks semmoista roolittamista siinä tiimissä, että joku, joka asettuu vähän sivummalle ja ja ottaa rooliks tavallaan semmoisen kriittisen tarkastelun ja kaikkie tämmösiä asioita, että että onhan niitä menetelmiä noitten noitten vähentämiseks.” (H2.)

Yhtenä riskinä haastatteluissa nähtiin asiantuntijuuden henkilöityminen tiettyihin julkisuudessa esillä oleviin henkilöihin. Tällöin voi olla riski siitä, että roolit sekoittuvat ja otetaan asiantuntijana isompi rooli kuin kuuluisi ottaa. Henkilöitymisen riskinä nähtiin etenkin vahvistusvinouma ja hypoteesitestausta, jotka saattavat jäädä huomioimatta. Psykologiliitto on marraskuussa 2021 julkaissut oikeuspsykologeille eettiset ohjeet, jonka mukaan toiminnan pitää olla kestäväällä pohjalla, näyttöön perustuvaa ja läpinäkyvää. Tarkentavat ohjeet ovat vain jäsenten luettavissa Psykologiliiton sivuilla (Psykologeille tarkennusta eettisiin ohjeisiin, luettu 11.10.2023). Haastatteluissa nostettiin esiin tämä uusi tarkentava ohjeistus ja korostus eettiseen toimintaan poliisin kanssa työskennellessä. Tämä riski voitaisiin välttää haastateltavan mukaan ainakin sillä, että oikeuspsykologeja olisi riittävästi poliisiorganisaation rakenteissa ja toiminta olisi tarkkaan määritelty eettisten ohjeiden pohjalta. Haastateltava toi esiin toiminnan olevan välillä lähes ”villää länttä” ja kuuluvansa joskus itsekin niihin henkilöihin, joilta tutut tai tuttujen tutut pyytävät konsultointiapua ja neuvoja. Kaiken toiminnan pitäisi olla läpinäkyvää ja argumentoinnin kestäväää.

Toinen haastateltava nosti esiin, kuinka tärkeää on tietää, missä roolissa kukin toimii ja että rajat ja roolitukset ovat selkeät. Tämän lisäksi olisi tärkeää olla riittävästi kokemusta ja lainopillista osaamista. Haastateltavan mukaan omien rajojen tietäminen ja ymmärtäminen on hyvin oleellista. ”Jos rajat lähtee paukkumaan, niin sitten voi tulla rumaa jälkee” (H3). Jos roolit eivät ole selvät, voi yhteistyö kariutua nopeasti:

”Ja sitten ku jos näin tapahtuu, niin se yhteistyö kariutuu aika nopeasti sitte niinku tutkijojitten kanssa, että että niinku sanoin siitä reviiristä että se on tiukka ja se pitää niinku ymmärtää, jos sinne reviirille tulla astumaan ilman lupaa, niin niin silloin, silloin, niin. Siellä on vähän tukala olla sitten töissä semmosessa yhteisössä, missä sua ei niinku hyväksytä siihen. Että jos lähet ikään kuin leikkimään poliisia sitten.” (H3.)

Yhtenä riskinä haastateltavat pohtivat mahdollista poliisiorganisaation sisällä nousevaa vastustusta yhteistyön kehittämiseksi tai siviiliin kanssa yhdessä työskentelemiseksi, vaikka poliisilaitoksissa on tälläkin hetkellä töissä useita siviilejä muun muassa ICT-tutkinnassa (tietoverkkoon liittyvät tehtävät) ja talousrikostutkinnassa. Tämän vuoksi yhden haastateltavan mukaan olisi tärkeää, että yhteistoimintamallia lähdetäisiin pilotoimaan avoimin mielin ja että kaikki toiminta olisi mahdollisimman läpinäkyvää.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten voisimme hyödyntää oikeuspsykologista osaamista entistä enemmän poliisiorganisaatiossa ja millaisia vaihtoehtoja osaamisen hyödyntämiselle on. Haastatteluissa nousi esiin lukuisia menetelmiä ja toimintatapoja, joita voisimme poliiseina käyttää enemmän hyödyksi. Kaikki haastateltavat kuitenkin korostivat, että poliisi on poliisi ja psykologi on psykologi ja kaikkien roolien ymmärtäminen ja selkeät toimintatavat ovat kaiken a ja o.

Tutkimuksen tulosten ja haastatteluiden luotettavuuden osalta tutkimustuloksia ei voi yleistää, koska tutkimukseen osallistui vain kolme haastateltavaa ja he vastasivat kysymyksiin oikeuspsykologisesta näkökulmasta. Tutkimustulokset ovat suuntaa antavia. Laajemmassa työssä vastaavaa aihetta voisi tutkia vielä syvemmin ja useammalta näkökannalta.

Vastauksena ensimmäiseen tutkimuskysymykseen selvisi, että oikeuspsykologit voisivat auttaa poliiseja esimerkiksi kuulustelujen suunnittelussa, tutkintalinjojen pohtimisessa (hypoteesijattelu), tunnistamiseen liittyvissä asioissa, luotettavuuden arvioinneissa, ihmisten kohtaamisissa, uhka- ja riskiarvioinneissa sekä rikosten sarjoittamisessa. Edellä mainittujen lisäksi oikeuspsykologit voisivat tuoda myös muunlaista psykologista osaamistaan poliisiorganisaation käyttöön.

Toiseen tutkimuskysymykseen liittyen poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyön lisääminen voisi muun muassa parantaa esitutkinnan laatua ja tehostaa toimintatapoja. Poliisiorganisaatiossa työskennellessään oikeuspsykologit voisivat kouluttaa poliiseja useista aihealueista, jolloin poliiseille saataisiin luontevasti lisää osaamista ja ammattitaitoa.

Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa olemme kansainväliselläkin tasolla maailman huippuluokkaa. 2000-luvulla alkanut erikoistumiskoulutus ja tehostuneempi moniviranomaisyhteistyö on nostanut lapsirikostutkinnan laadun korkealle tasolle. Tutkimuksia tähän liittyen on tehty sekä ulkomailla että Suomessa. Systemaattinen koulutus Suomessa on tuottanut tulosta esimerkiksi poliisien tekemien kuulustelujen laadussa. Veera Snellmanin pro gradu -tutkielmassa tutkittiin lapsiin kohdistuvia

rikoksia tutkivien poliisien tekemiä haastatteluja ja koulutuksen vaikutusta ja tutkimuksessa todettiin haastattelujen laadun parantuneen (Snellman 2021, 31).

Tämän tutkimustuloksen perusteella näyttää siltä, että muun esitutkinnan osalta jääme kansainvälisellä tasolla takamatkalle poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyön näkökulmasta katsottuna. Kaikilla haastateltavilla oli ainakin joitain kontakteja ulkomaisiin kollegoihinsa ja yksi haastateltavista oli enemmän perehtynyt kansainvälisiin toimintamalleihin kontaktiensa, yhteistyökuvioiden ja kirjallisuuden kautta. Pohjois-Amerikassa on jo pitkään ollut käyttäytymistieteellisiä yksiköitä, samoin Euroopassa. Alankomaissa, Saksassa, Norjassa ja etenkin Britanniassa poliisin ja psykologinen välinen yhteistyöskentely on varsin kehittynyttä. Britanniasta haastatteluista nostettiin esiin SCAS eli Serious crime analysis section, joka auttaa poliisia vakavien seksuaalirikosten tutkinnassa. Lisäksi ainakin Iso-Britanniassa psykologit kouluttavat poliiseja erityisesti epäiltyjen, todistajien ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kohtaamiseen ja kuulusteluihin liittyen. Iso-Britanniassa tutkimusyhteistyö akateemisen alan ja poliisin välillä on haastateltavan mukaan aktiivista.

Kaikissa haastatteluissa nostettiin esille erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden huomioiminen ja oikeuspsykologisen osaamisen hyödyntäminen esimerkiksi psyykkisesti oireilevien tai autismin kirjoilla olevien henkilöiden kanssa. Nosto on ajankohtainen. Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2022 selvityksen rikostorjunnan tehostamisesta. Selvityksessä tuotiin esille, että lapsia koskevan tutkinnan osalta osaamisen vahvistaminen ja tutkinnan keskittämisen tärkeys ja tarve on tunnistettu. Viime aikoina on ilmennyt tarve laajempaan tutkinnan ja tutkinnanjohton keskittämiseen tapauksissa, joissa asianomistaja on haavoittuvassa asemassa. (Rikosprosessin tehostaminen 2022, 77.)

Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2023 esityksen rikosentorjuntatyön tehostamisesta Suomessa, joka on jatkumoa vuonna 2022 julkaistulle oikeusministeriön selvitykselle rikosprosessin tehostamiseen liittyen. Tämän vuoden esitys keskittyy rikosentorjunnan organisointiin ja nuorisorikollisuuden vähentämisen koordinointiin. Samassa oikeusministeriön esityksessä otetaan kantaa myös viranomaisten väliseen tiedonvaihtoon liittyvään lainsäädäntöön ja niiden kehityskohteisiin. Rikosentorjunnan tehokkuus edellyttää riittäviä tiedonluovutus ja tiedonsaantioikeuksia toimivaltaisten viranomaisten välillä. (Rikosentorjuntatyön tehostaminen 2023, 58.) Haastatteluissa nousi esiin oikeusministeriön selvityksissä mainittuja aihealueita. Oikeuspsykologeja voisi haastattelujen perusteella käyttää nykyistä enemmän hyödyksi nuorisorikollisuuden tutkinnassa. Tiedonvaihdon haastateltavat kertoivat toimivan ns. järjestämislain vuoksi etenkin lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa, mutta täysi-ikäisiin kohdistuvien rikosten kohdalla tilanne ei ole yhtä selkeä.

Oikeusministeriön vuoden 2023 rikosentorjuntatyön tehostamiseen liittyvässä esityksessä otetaan kantaa myös tiedolla johtamiseen. Rikosentorjunnan tulee perustua tutkittuun tietoon. Kun valitaan

keinoja rikosten ehkäisyyn, on tärkeää tietää keinojen vaikuttavuudesta. On otettava huomioon uudet ilmiöt ja oltava perillä paikallisista rikosongelmista. Esityksen mukaan poikkihallinnollista tietopohjaa paikallisen rikosentorjunnan tueksi tulisi kehittää ja lisäksi pitäisi tehdä tutkimusta rikollisuuden juurisyistä, uusista nuorisoriikollisuuden ilmiöistä sekä rikoksia ehkäisevien toimenpiteiden vaikuttavuudesta. (Rikosentorjuntatyön tehostaminen 2023, 59–60.) Nämä asiat nousivat esiin myös kaikissa tämän opinnäytetyön haastatteluissa. Psykologien asiantuntijuudessa näkyy tieteellinen ajattelu ja tutkimusosaaminen, jota poliisiorganisaatiossa voitaisiin hyödyntää enemmän (Psykologiksi opiskellaan yliopistossa, luettu 25.10.2023).

Henri Lehtomaa (2020) tutki opinnäytetyössään esitutinnan ja esitutkintapöytäkirjojen puutteita syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta. Lehtomaan opinnäytetyön tulosten mukaan suurin puute jutun ratkaisemisen kannalta oli vaaditun näytön puute, joka johtui poliisien puutteellisesta esitutkinnasta. Lehtomaan mukaan jutun näyttöä saataisiin paremmaksi, jos kuulusteltavilta henkilöiltä saataisiin nykyistä yksityiskohtaisemmat kertomukset esitutkinnassa, kuulustelujen videointia lisätäisiin ja poliiseille tarjottaisiin lisäkoulutusta aihealueeseen liittyen. (Lehtomaa 2020, 42–43.) Tämän opinnäytetyön haastatteluissa tuotiin esille Lehtomaan nostamiin asioihin liittyen esitutinnan laadun parantaminen, kuulustelujen videoiminen ja poliisien lisäkouluttaminen, mikäli oikeuspsykologeja palkattaisiin töihin poliisiorganisaatioon.

Haastatteluissa nousi esiin, kuinka tärkeää rikos- ja prosessioikeudellinen osaaminen on työskennellessä yhteistyössä poliisin kanssa. Sen lisäksi poliisilaitoksella työskentelevän psykologin tulisi olla erikoistunut oikeuspsykologiaan. Haastateltavat korostivat, että psykologin olisi hyvä olla perillä myös poliisilaista, poliisin toimintaympäristöstä ja toimintatavoista.

”Kyllä mä ajattelen, että se nimenomaan on ja nimenomaan sillain, et et ymmärtää sen niinku oikeusprosessin, esitutkintaproessin oikeusprosessin. Ja myöskin poliisilakia jonkun verran, että ymmärtää niinku kenen kanssa toimitaan ja millä ehdoilla ne sun niinku työkaverit toimii. Et kyllä sun täytyy niinku tietää, mikä mitkä lait ohjaa niinku sun työkavereitten eli poliisien toimintaa.” (H3.)

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että Suomessa alkaa olla jo riittävästi oikeuspsykologista osaamista. Kiinnostus alaa kohtaa on kasvanut valtavasti ja Suomessa voi jo varsin laajamittaisesti erikoistua oikeuspsykologiaan. Suomessa ei kuitenkaan ainakaan vielä ole mahdollista suorittaa maisterintutkintoa oikeuspsykologiasta, kuten useissa Euroopan maissa voi. Haastatteluissa nousi esiin, että vaikka oikeuspsykologiaan erikoistuneita psykologeja löytyy jo varsin paljon, kokeneita ammattilaisia on vielä varsin vähän. Suurin osa oikeuspsykologeista työskentelee mielentilatutkimusten parissa, oikeuspsykiatrian erityisyksiköissä tai esimerkiksi vankiloissa. Puolustusvoimat

käyttävät psykologista osaamista hyödykseen varsin paljon haastateltavan kokemuksen perusteella.

”Meillä alkais olla semmoista ammattilaisjoukkoa, mistä voitais niinku sitten, sitten niitä, niitä tuota ihmisiä sitten konsultoida. Siis että ketä, ketä voitais hyödyntää, niin niitä alkais olla niinku aika paljonki jo. Et ei olla enää niinku muutaman ihmisen varassa, että olis vaan muutama, jotka on perehtynyt oikeuspsykologiaan, vaan niitä alkaa olla niinku niit ammattilaisia. Vois varmaan niinku ajatella, että hakijoita olis, jos laitettais poliisiorganisaation sisälle niinku psykologitoimia auki. Tietysti eihän sitä oo pakko laittaa nimikkeeksi psykologi, se voi olla joku muukin se nimike, mutta, mutta tota niinku joku asian tuntijarooli tai mikä se voisi olla.” (H1.)

Yhteistyöhön järjestämisen suhteen kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että oikeuspsykologi pitäisi palkata poliisiorganisaation rakenteisiin. Sen lisäksi oikeuspsykologista osaamista pitäisi pystyä tarvittaessa ostamaan myös organisaation ulkopuolelta. Yhteistyöhön liittyvistä mahdollisista riskeistä tutkimuksessa nousi esiin poliisiorganisaation sisällä tapahtuva yhteistyön vastustaminen ja oikeuspsykologin tehtäviin kuuluvan luotettavuuden arviointiin liittyvät haasteet. Poliisiorganisaatiossa pitäisi olla riittävästi oikeuspsykologeja, jotta välttyään yhdeltä mahdolliselta riskiltä ammattitaidon henkilöitymiseen liittyen. Kaiken toiminnan pitäisi olla läpinäkyvää ja argumentoinnin kestävä. Sen lisäksi, että on perillä lainsäädännöstä ja työnkuvasta, työyhteisön tuntemisella ja huumorintajulla on tärkeä rooli siinä, että uusi työntekijä pääsee hyvin sisälle työyhteisöön. Tässä korostuu johtaminen ja esihenkilötyöskentely, jotta siviilitaustainen työntekijä otettaisiin hyvin mukaan työyhteisöön.

”Mä en niinku ehkä voi korostaa tätä liikaa, just tätä huumorintajua. Et se pitää, pitää mätsätä. Et siellä on itsellä on huono olla töissä tämmösessä paikassa, mutta myöskään sua ei oteta sitte vastaan sinne niinku kauhean hyvin jos et sä hoksaa sitä tapaa ja tyyliä, olla vuorovaikutuksessa.” (H3.)

6 POHDINTA

Tämä opinnäytetyö sai kipinän siitä haasteesta, jonka koimme erään erittäin vakavan rikoksen esitutinnan parissa, ja jonka parissa olisimme tarvinneet oikeuspsykologista osaamista. Minulle oli tärkeää tehdä opinnäytetyö juuri tästä aiheesta ja saada myös oikeuspsykologien ääntä kuuluviin. Haastateltavat olivat erittäin innostuneita aiheesta ja osallistuivat mielellään tutkimukseen. Tämän työn myötä on kirkastunut ajatus siitä, että poliisiorganisaation rakenteisiin tarvittaisiin muutos tällä saralla.

Haastattelut avasivat silmiäni siihen, että poliisiorganisaatiossa ja etenkin esitutkinnassa voisi vielä enemmän käyttää hyödyksi tieteellistä tutkimusta ja tieteeseen pohjautuvia menetelmiä. Yksi haastateltavista korosti, että yhtä lailla tärkeää on myös kehittää ja arvioida olemassa olevia toimintoja tarpeen niin vaatiessa. *Police Psychology – kirjassa (2022)* kirjoitetaan oikeuspsykologisen tieteen uusista suuntauksista poliisipsykologian näkökulmasta. Australialaisten Nathan Ryanin ja Mark Kebellin mukaan poliisin on oltava perillä ja ylläpidettävä uusimpia näyttöön perustuvia strategioita jatkuvasti kehittyvän teknologian, helposti saatavilla olevan tiedon ja rikollisuuden alati muuttuvan luonteen vuoksi. (Marques ym. 2022, 297.) Tähän on herätty myös Suomessa ainakin oikeusministeriön julkaisemien rikostorjuntaan liittyvien selvitysten perusteella.

Hyvän opinnäytetyön aiheen tulee olla perusteltu, ajankohtainen ja tärkeä (Hakala 2022, 26). Psykologisen osaamisen hyödyntäminen poliisin työssä on aiheena mielestäni varsin ajankohtainen ja tärkeä. Poliisin resursseista on puhuttu iät ja ajat, mutta viime aikoina on lisääntynyt keskustelu myös mahdollisten siviilivirkojen lisäämisestä poliisiorganisaatioon, koska Poliisiammattikorkeakoulun aloituspaikat jäävät täyttämättä (Matson-Mäkelä 2023). Yksi vaihtoehto esitutinnan laadun parantamiseksi ja poliisin toiminnan tehostamiseksi voisi tutkimustuloksen perusteella olla siviilitaustaisen oikeuspsykologin palkkaaminen poliisilaitokseen.

Hyvä, parempi, valmis -kirjassa tärkein työkalu opinnäytetyön tekemisessä on ajattelu eikä ajatuksia synny tyhjästä, joten sen vuoksi opinnäytetyötä varten on luettava (Hakala 2022, 73). Tätä ohjeistusta yritin noudattaa, mutta välillä huomasin haalivani tietoa liian monesta paikasta ja aivan liikaa. Alussa koin suuria haasteita aiheen rajauksen suhteen. Mitä enemmän etsin materiaalia ja kaivoin tietoa, sitä enemmän olin hukassa ajatusteni kanssa. Tutkimuksen edetessä rajaus selkeytyi ja opinnäyteseminaarit auttoivat aiheen hahmottamisessa. Aihetta oli pakko rajata, jotta opinnäytetyö ei paisuisi mahdottoman isoksi työksi poliisi (AMK) -muuntokoulutuksen aikana.

Olen tyytyväinen tutkimusmenetelmäni valintaan. Vaikka toimitin kysymykset haastateltaville etukäteen, haastattelut olivat varsin vapaamuotoisia eikä kysymysrunkoa seurattu orjallisesti. Haastattelut antoivat valtavasti lisää tietoa aihealueesta. Haastattelujen aikana huomasin innostuvani valitsemastani aiheesta entistä enemmän, mutta toisaalta jäin kaipaamaan lisää vastauksia ja erityisesti tietoa ulkomailta tapahtuvasta yhteistyöstä. Olen tyytyväinen, että päädyin tekemään haastattelut anonyymisti, koska näin uskon saaneeni rohkeammin vastauksia myös kriittiset näkökulmat huomioiden. Esimerkiksi muistijälkitestauksesta haastatteluissa nousi esiin kriittinen näkökulma. Julkisuuudessa paljon käsitellyssä Auerin tapauksessa poliisi käytti muistijälkitestiä. Auerilta kysyttiin kysymyksiä, kuten ”surmattiinko Jukka Lahti kirveellä” tai ”tiedätkö Jukka Lahden surmaajan henkilöllisyyden” (Mäkinen 2010). Psykologian professori Pekka Santtila kommentoi Ylen uutisessa, että Auerille tehty muistijälkitesti oli tuloksiltaan merkityksetön. Santtilan mukaan onnistuneen testin edellytykset eivät Auerin tapauksessa täytyneet, koska kysymyksien olisi pitänyt käsitellä asioita,

jotka ovat vain poliisin ja testattavan tiedossa. (Todistaja: Muistijälkitestillä ei näyttöarvoa, luettu 25.10.2023.)

Aika ajoin olen kuullut työyhteisössä arveluita siitä, riittäisikö kokopäiväiselle psykologille riittävästi töitä poliisiasemalla tai poliisilaitoksella. Haastattelujen perusteella psykologi voisi tehdä monipuolisia tehtäviä ja varmasti kaikkeen työaika ei edes riittäisi. Vaikka poliisilaitokseen palkattaisiin oikeuspsykologiaan perehtynyt psykologi, sen lisäksi joissain tapauksissa voi olla tarve ostaa erityisosaamista organisaation ulkopuoleltakin. Kuten haastatteluista nousi esiin, tätä yhteistyömuotoa pitäisi rohkeasti lähteä pilotoimaan jossain poliisilaitoksessa ja katsomaan, millaiseksi psykologin työnkuva rikospoliisin työyhteisössä muodostuisi. Haastattelujen perusteella kukaan haastatelluista ei ollut huolissaan siitä, etteikö töitä poliisiorganisaatiossa riittäisi myös siviilitaustaiselle psykologille.

Aiheen laajuus antaa paljon mahdollisuuksia jatkotutkimuksille. Ulkomaiset toimintatavat ja yhteistyömuodot poliisin ja oikeuspsykologin välillä voisi olla asia, jota tulevaisuudessa voisi selvittää lisää. Toinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla, miten poliisit suhtautuvat yhteistyöhön psykologin kanssa, mikäli tätä toimintamallia pilotoitaisiin jossain päin Suomea.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli erittäin mielenkiintoista ja opettavaista. Koen oppineen paljon uusia asioita akateemisen ajattelun maailmasta ja erityisesti psykologisista näkökulmista, joita toivottavasti voin tulevaisuudessa hyödyntää entistä enemmän.

LÄHTEET

- Armila, N. 2021: Poliisien käyttämät kuulustelumenetelmät Suomessa: kyselytutkimus kuulustelumenetelmien käytöstä Suomen poliisilaitoksille. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.
- Fredman, M. & Kanerva, J. & Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Alma Talent, 6. uudistettu painos.
- Hakala, J. 2022: Hyvä, parempi, valmis. Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Gaudeamus.
- Kananen, J. 2017: Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kurssikirja.
- Kaunisto J. & Hyyti J. & Koskelainen M. & Nieminen A. 2021: Poliisityön psykologia. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Kempainen, T. & Lomama, T. 2022: Ensi askelia tieteen tiellä: johdatus tiedonhakuun ja tieteelliseen kirjoittamiseen, 2., korjattu painos. Oulu: Oulun yliopisto, 2002. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita ja katsauksia 05/2002. Luettu 25.4.2023.
- Ladattavissa: <http://jultika oulu.fi/files/isbn9514272471.pdf>
- Lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköiden toiminta ja toiminnan periaatteet Suomessa. Ohjaus 8/2023. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Ladattavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146793/URN_ISBN_978-952-408-076-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lehtomaa, H. 2020: Esitutkinnan ja esitutkintapöytäkirjan puutteet syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.
- Marques, P. & Paulino, M. 2022: Police psychology: new trends in forensic psychological science. London: Academic Press, an imprint of Elsevier.
- Matson-Mäkelä, K. 2023: ”Poliiseja halutaan kouluttaa lisää, mutta poliisikoulussakin paikkoja jää täyttämättä”. Yle. Julkaistu 27.9.2023. Luettavissa: <https://yle.fi/a/74-20051416>
- Mäkinen, R. 2010: Ulvilan muistijälkitesti: Oliko surma-ase kirves? Ilta-Sanomat. Julkaistu 21.4.2010. Luettavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000004198.html>
- Oikeuspsykologeille tarkennusta eettisiin ohjeisiin. Psykologiliitto-sivusto. Julkaistu 16.11.2021. Luettavissa: <https://www.psyli.fi/oikeuspsykologeille-tarkennusta-eettisiin-ohjeisiin/>

Oikeuspsykologisen tiedon soveltaminen poliisin työssä. Jakso 2. Podcast-tallenne. Soundcloud. Oikeuspsykologiaa -podcast. Nauhoitettu 20.1.2020.

Kuunneltavissa: <https://soundcloud.com/user-149880732/oikeuspsykologiaa-sanna-springare>

Opleiding tot Recherchepsycholoog: een begrip in de politie-organisatie. Rino Group -sivusto. Julkaistu 7.5.2019. Luettavissa: <https://www.rinogroep.nl/nieuws/479/opleiding-tot-recherchepsycholoog-een-begrip-in-de-politie-organisatie.html#>

Poliisin ennalta estävän työn strategia (Enska) 2019–2023. Sisäministeriö. Ladattavissa: <https://in-termin.fi/documents/1410869/4024872/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf/ae0d1f5-8fc9-fac6-1e60-68c0374e296f/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf.pdf>

Psykologiksi opiskellaan yliopistossa. Psykologiliitto-sivusto. Luettu 25.10.2023. Luettavissa: <https://www.psyli.fi/psykologin-tyo-ja-koulutus/koulutus/peruskoulutus/>

Psykologina keskusrikospoliisissa. Jakso 7. Podcast-tallenne. Soundcloud. Oikeuspsykologiaa -podcast. Nauhoitettu 8.11.2020.

Kuunneltavissa: <https://soundcloud.com/user-149880732/psykologinakrppsa>

Rikksentorjuntatyön tehostaminen Suomessa - Esitys rikksentorjunnan organisoinnista ja nuorisorikollisuuden vähentämisen koordinoinnista 2023. Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2023:30. Helsinki, oikeusministeriö. Ladattavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165062/OM_2023_30_so.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rikosprosessin tehostaminen - työryhmän mietintö 2022. Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2022:14. Helsinki, oikeusministeriö. Ladattavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163927/OM_2022_14_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Santtila, P. & Weizmann-Henelius, G. 2008: Oikeuspsykologia. Helsinki. Edita 2008.

Sarparanta, V. 2018: Psykologi yhteiskunnallisen turvallisuuden palveluksessa. Psykologiaa – Mitä on mielessäsi? -bogi. Julkaistu 20.2.2018.

Luettavissa: <https://psykologiaa.wordpress.com/2018/02/20/kriminaalipsykologia-oikeuspsykologia/>

Serious Crime Analysis Section. NCA - National Crime Agency -sivusto. Luettu 28.10.2023. Ladattavissa: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/how-we-work/providing-specialist-capabilities-for-law-enforcement/serious-crime-analysis>

Snellman, V. 2021. Police interview training, cooperation with specialized units and the quality of forensic interviews in suspected cases of child sexual and physical abuse. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Ladattavissa: <https://helda.helsinki.fi/items/163a2a0f-80c4-4867-981d-16fbed5ff8b1>

Todistaja: Muistijälkitestillä ei näyttöarvoa. Yle. Julkaistu 4.5.2010 ja päivitetty 3.6.2012. Luettu 25.10.2023. Luettavissa: <https://yle.fi/a/3-6154819>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusyhtiö Tammi. Helsinki.

Ukkonen, A. 2021: Poliisin ja oikeuspsykologin yhteistyön kehitys lapsirikostutkinnassa Jyväskylässä: Poliisin ja oikeuspsykologin näkökulmia lapsirikostutkinnasta. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

LIITE 1. TEEMAAHAASTATELUN RUNKO

Teemahaastattelun kysymysrunko:

1. Oletko tehnyt poliisin kanssa yhteistyötä esitutkinnan yhteydessä?
2. Minkälaisien tapausten yhteydessä olet tehnyt yhteistyötä?
3. Miten olemassa oleva lainsäädäntö on huomioitu yhteistyötä tehdessä esimerkiksi tiedonvaihdon tai salassa pidettävien asioiden kannalta?
4. Millä tavoin psykologista tai oikeuspsykologista osaamista voisi hyödyntää enemmän poliisiorganisaatiossa ja millä tavalla ne eroavat toisistaan?
5. Mikä olisi luontevin taho / organisaatio, jonka kanssa poliisi voisi tehdä yhteistyötä tai miten yhteistyö olisi järkevin järjestää?
6. Millaista hyötyä oikeuspsykologisen osaamisen lisäämisestä poliisiorganisaatioon tulisi?
7. Voisiko psykologista osaamista hyödyntää myös muissa poliisille kuuluvissa tehtävissä?
8. Voiko yhteistyön lisäämisessä esitutkintatehtävien yhteydessä olla riskejä?
9. Näetkö, että kiinteästä poliisiorganisaation sisällä tapahtuvasta yhteistyöstä olisi enemmän hyötyä, vai olisiko parempi, että poliisi pyytää tarvittaessa apua esimerkiksi yhteistyötohoilta?
10. Onko tiedossasi, miten oikeuspsykologista osaamista hyödynnetään ulkomailla?
11. Tuleeko mieleen vielä jotain, mitä haluaisit tuoda aihealueeseen liittyen esille?